

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Aspekty života v rekonstruované rodině z pohledu dítěte
Aspects of Life in a Stepfamily from the Child's Point of View

Veronika Pochmanová

Vedoucí práce: Mgr. Barbara Valešová Malecová, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (B7506)

Studijní obor: B SPPG (7506R002)

2022

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Aspekty života v rekonstruované rodině z pohledu dítěte* potvrzuji, že jsem ji vypracoval/a pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. 07. 2022

.....

Mé poděkování patří v první řadě vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Barbaře Malecové Valešové, Ph. D. za její velikou trpělivost, odborné vedení, přínosné a cenné rady pro tuto práci. Dále děkuji své rodině a snoubenci za jejich podporu při vzniku této práce a v neposlední řadě samotným respondentkám, které byly ochotny se podílet na této práci a sdělily své životní příběhy.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá rekonstruovanými rodinami, které vznikají rozvodem rodičů, úmrtím rodičů nebo se jedná o rodiny svobodných rodičů, kteří si najdou nového partnera. Teoretická část se věnuje rekonstruované rodině a výchozím situacím pro její vznik, dále vztahy mezi jednotlivými členy v rodině a v neposlední řadě možnými problémy, které mohou v rodině vzniknout. Cílem praktické části a jejího výzkumu je zmapování problémů v těchto rodinách a vztahů mezi členy rodiny z pohledu dnes již dospělých jedinců. Pro výzkum byl použit hloubkový polostrukturovaný rozhovor, který byl dále analyzován pomocí metody otevřeného kódování a metody vyložených karet. Výsledky výzkumu ukázaly problémy, které respondenti ve svých rekonstruovaných rodinách měly a poukázaly na vztahy, které pojily členy v rodině.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rekonstruovaná rodina. Nevlastní rodina. Rodinné vztahy. Problémy v rekonstruované rodině.

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with reconstructed families that are caused by a divorce of parents, death of parents or families of single parents who find a new partner. Theoretical part is dedicated to a reconstructed family and defaulted situations for its creation, further relations between individual members in a family and finally to possible problems that may arise. The aim of the practical part and its research is mapping problems in these families and relationships between members of family from a view of today's adult individuals. For research was used an in-depth semi-structured interview, which was further analyzed by a method of opened coding and a laid cards method. The results of the research showed problems that respondents had in their reconstructed families and pointed out at relationships that connected members in a family.

KEYWORDS

Reconstructed family. Stepfamily. Family relationships. Problems in a reconstructed family.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 Vymezení pojmu rekonstruovaná rodina	10
1.1 Definice rekonstruované rodiny	10
1.2 Výchozí situace při vzniku rekonstruované rodiny.....	12
1.2.1 Rozvod rodičů.....	13
1.2.2 Úmrtí jednoho z rodičů	16
1.2.3 Svobodní rodiče a nový partner	16
2 Budování rekonstruované rodiny a vztahů	18
2.1 Fáze hledání nového partnera.....	18
2.2 Systém péče o dítě po rozvodu rodičů	20
2.3 Prožívání dětí a jejich reakce	21
2.4 Vztah mezi partnery	23
2.5 Vztah dítěte a nového rodiče	24
2.6 Vztah dítěte k biologickému rodiči	26
2.7 Vztah dítěte k novému sourozenci	27
3 Problémy v rekonstruované rodině	29
3.1 Odděleně fungující rodina	29
3.2 Sourozenecká rivalita	30
3.3 Odlišná výchova rodičů.....	31
4 Výzkumná část.....	33
4.1 Metodologie výzkumu.....	33
4.1.1 Výzkumný problém	33
4.1.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	33
4.1.3 Výzkumné metody	33
4.1.4 Výzkumný soubor.....	35
4.2 Analýza dat.....	37

4.2.1	Příchod nového rodiče do rodiny	37
4.2.2	Vztahy respondenta s dalšími členy v rekonstruované rodině.....	41
4.2.3	Příchod nového sourozence do rodiny	50
4.2.4	Problémy v rekonstruovaných rodinách	56
4.3	Diskuze.....	60
ZÁVĚR		64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		65

ÚVOD

S rekonstruovanými rodinami se v dnešní době společnost setkává velmi často a stávají se čím dál tím běžnějšími pro své okolí. Mnoho lidí může mít ve svém okolí někoho, kdo pochází z rekonstruované rodiny či tuto rodinou sám vytvořil v dospělém věku. Častým důvodem vzniku těchto rodin může být rozvod rodičů, který postihne celou rodinu, úmrtí jednoho z rodičů nebo vznik rekonstruované rodiny spojením svobodných rodičů. Tato skutečnost se nevyhýbá ani rodinám, ve kterých se nachází dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, a proto lze tuto práci využít i pro obor speciální pedagogiky. Speciální pedagog může tuto práci využít jako základní pomůcku, díky které nahlédne do rekonstruovaných rodin a možných problémů, které v nich mohou nastat. Poté může s rodiči a dětmi pracovat na tom, aby se předešlo vzniku těchto problémů, pokud se rodina začíná potýkat s jistými konflikty.

Téma této práce bylo zvoleno na základě velké četnosti rekonstruovaných rodin v okolí a také na základě málo dostupných informací o těchto rodinách pro budoucí rodiče, kteří se mohou vyskytnout ve stejné situaci. Dále bylo téma zvoleno z důvodu okolních informací a problémů, které rodinní příslušníci sdělují a nutkání ověřit si dopady vzniku této rodiny na její členy.

Cílem bakalářské práce je zmapování možných problémů v rekonstruovaných rodinách a dále vývoj vztahů mezi jejími členy. To vše z pohledu dnes již dospělých jedinců, neboť mají k celé situaci již větší odstup a dokáží o ní více hovořit.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou velkých částí, a to části teoretické a části praktické. V teoretické části jsou uvedeny tři hlavní kapitoly, které dále obsahují podkapitoly. V první kapitole se práce věnuje definici rekonstruovaných rodin a jejich vznikem. Druhá kapitola se věnuje počátkům při vzniku rekonstruované rodiny a dále budování vzájemných vztahů mezi jejími členy. Třetí kapitola se věnuje možným problémům, které mohou v těchto rodinách vzniknout. Celá teoretická část vychází z české i zahraniční odborné literatury.

Praktická část této práce se věnuje kvalitativnímu výzkumu, u kterého byl ke sběru informací použit polostrukturovaný rozhovor, který se poté kódoval pomocí otevřeného

kódování a v neposlední řadě byla použita technika vyložených karet. Do výzkumu byly vybrány čtyři respondentky, které odpovídaly kritériím výběru a byly ochotny se anonymně na tomto výzkumu podílet. Výsledky výzkumu jsou seřazeny do větších oblastí dle daných výzkumných otázek, které dále obsahují ty nejčastější problémy a zjištění, které výzkum přinesl. Do této části práce je zařazena i následná diskuze, ve které se pojednává o sesbíraných informacích a výsledcích výzkumu, potvrzují se teoretické poznatky jiných autorů a jsou zde uvedeny limity výzkumu, které se objevily až během samotného výzkumu.

1 Vymezení pojmu rekonstruovaná rodina

Na začátek této práce je důležité definovat pojem rodina, neboť je to důležitá skupina, která je základní jednotkou společnosti. Rodina může mít různý počet členů a dnes je velmi často ve společnosti vyzdvihováno, že i dva lidé jsou rodina. Matějček (1994, str. 15) definuje rodinu jako „*nejstarší lidskou společenskou instituci, která vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život*“. Hartl (2000, str. 512) uvádí, že rodina je „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí*“. Tato definice je ale omezená, neboť v dnešní době nemusí rodiče vstupovat do manželského svazku a s dětmi být pokrevně spojeni, a i tak tvoří rodinu. Novější definice uvádí rodinu jako sociální činitel, který ovlivňuje dítě již od narození a formuje jeho osobnost a pohled na svět (Vágnerová, 2012; Šulová 2004). Ve 21. století se velmi často setkáváme i s jinými typy rodin, například s rodinou neúplnou či rekonstruovanou, která se od výše uvedené rodiny liší příchodem nového rodiče, který není s dítětem biologicky spjat a může mít dítě z předchozího vztahu. Dnes už není taková rodina výjimkou, ale jen zřídka se může vyhnout nejruznějším problémům a těžkostem.

1.1 Definice rekonstruované rodiny

Rekonstruovaná rodina má více definicí, není jich ovšem mnoho a často jsou obecně pojaty. Jednu z nejobecnějších definicí uvádí Matějček (1994, str. 66), který definuje rekonstruovanou rodinu jako „*rodinné společenství, v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte, kdežto ten druhý je dítěti biologicky cizí a tedy nevlastní*“. Sobotková (2007, str. 179) definuje rekonstruovanou rodinu jako „*rodinu vzniklou po druhém či dalším sňatku aspoň jednoho z rodičů*“. Tyto definice ukotvují nevlastní rodinu jako rodinu potvrzenou sňatkem, ale jiní autoři sňatek neuvádí. Například Matoušek (2008, str. 170): „*Rodina, ve které je jeden z biologických rodičů rodičem dětí a druhý nikoli, případně mají oba rodiče děti z předchozích vztahů, které nejsou pokrevními sourozenci*“ nebo Malecová (2009, str. 27): „*Rekonstruované rodiny vznikají po rozpadu původní rodiny rozvodem, úmrtím jednoho z rodičů, případně jde o neúplnou rodinu*

svobodného rodiče, kdy rodič, který se stará o děti (dlouhodobě či krátkodobě), vytvoří nový rodinný svazek (nemusí být manželský)“.

V současnosti je rekonstruovaná rodina definována jako rodina, která vzniká po zániku rodiny původní, přičemž do rodiny přichází nový rodič - nebiologický, který může mít dítě z předchozího vztahu (Matoušková, 2017; Němcová, 2020).

Ze současných uvedených definic je tedy možné vyvodit, že rekonstruovaná rodina není podmíněna sňatkem. Jako rekonstruovanou rodinu můžeme označit i rodinu, kde se matka rozvedla nebo přišla úmrtím o svého manžela a našla si nového partnera, se kterým se nesezdala a není biologickým otcem jejího dítěte/děti, a který je teď pro její dítě nevlastním rodičem.

Kromě názvu rekonstruovaná rodina se můžeme dále setkat s dalším pojmenováním těchto rodin, například rodina komponovaná, sešivaná, doplněná, patchworková, smíšená, znovusložená či nevlastní rodina. Někteří autoři nesouhlasí s termínem „nevlastní rodina“, neboť je zde předpona -ne- a evokuje to v nás negativní pocit. Například Matějček (1994, str. 66), který uvádí: *„Nevlastní“ znamená jen opak nebo popření toho „vlastního“.* *Za slovem s předponou ne- cítíme něco nepřírozeného, nepravého, nežádoucího, nehodnotného.*“ nebo Malecová (2005, str. 11-12), která doplňuje: *„Nejenže evokuje dojem, že ani jeden z rodičů není dítěti biologicky vlastní, ale také se toto pojmenování využívá i při jiných typech rodin, kde ani jeden z rodičů není biologickým rodičem dítěte, např. při adopci nebo pěstounské péči“.* Pro účely této bakalářské práce bude nadále využíván pojem rekonstruovaná rodina.

Do nové rodiny tedy přichází nevlastní otec nebo nevlastní matka, a to buď bez dětí, nebo i se svými dětmi z předchozích vztahů. Vzniká tedy nová rodina, kterou tvoří biologický rodič dítěte a jeho nový partner. Pro děti z předešlých rodin vzniká nová situace, se kterou se pomalu sžívají a učí se žít dohromady s novou rodinou, což může vést i k problémům spojených se vztahy v nové rodině.

Každá rodina je pro dítě nepostradatelně důležitá a základním úkolem každé rodiny je, aby dítě bylo v bezpečí, neohrožoval se jeho vývoj a mělo kolem sebe blízké osoby, které o něj pečují a zabezpečují jeho základní potřeby. Těmito osobami mohou být i nevlastní

rodiče. Matějček (1994, str. 68) zdůrazňuje, že „*Za plnohodnotnou, dobře fungující rodinu těžko najdeme rovnocennou nebo lepší náhradu. Jde tedy o to, jak nahradit rodinu vnitřně rozvrácenou nebo odcizenou. Jde o to, jak najít, či lépe řečeno vytvořit, rodinu lepší*“.

Rekonstruovaná rodina je, jak je již výše zmíněno, velice obecný pojem, můžeme si tedy vymezit příklady anglických termínů, které rozlišují různé typy rodin. Sobotková (2007, str. 179) uvádí tyto anglické termíny:

- „*Remarried families: aspoň jeden partner už byl v manželském svazku a může, ale nemusí mít vlastní děti.*“
- „*Stepfamilies: užší pojem – aspoň jeden z partnerů už byl v manželském svazku, má z něj děti a znovu se ožení (vdá), přičemž má děti ve své péči.*“
- „*Blended, dual families: oba partneři už mají za sebou předchozí manželství, po vzniku nové rodiny přivedou děti z původních manželství.*“
- „*Stepfather families: nejčastější typ nevlastní rodin – rodinu tvoří žena s dětmi z prvního manželství a nevlastní otec.*“

1.2 Výchozí situace při vzniku rekonstruované rodiny

Vznik rekonstruované rodiny není primárním cílem žádného z rodičů, ale v životě mohou nastat situace, které nejsou součástí rodinných plánů a většina rodičů na ně není připravena. Když rodiče zakládají rodinu, vždy si přejí, aby rodina byla šťastná a bezproblémová. Mohou se ale objevit faktory, které vytvoří pro všechny v rodině novou situaci a jejím vlivem pak mohou vznikat neúplné – rozpadlé rodiny. Neúplná rodina se poté může s příchodem nového partnera stát rodinou rekonstruovanou. Tyto situace jsou pro všechny velmi náročné, a to hlavně z pohledu psychického zdraví a na děti mohou mít velký dopad.

Rodiče mohou mít strach o budoucnost své rodiny a nedokáží si v této chvíli představit, co se bude dál dít a kam je život zavede. Mohou se také bát reakce okolí, protože v dnešní době někdo stále může mít rozpačitý názor na tyto rodiny. Dřívější postoj k těmto rodinám uvádí například Matějček a Dytrych (1999, str. 64): „*Svědčí to mezi jiným o přetrvávajícím rozpačitém postoji veřejnosti k tomuto relativně novému společenskému jevu, jakým je rozpad jednoho manželství rozvodem a založení nové rodiny dalším sňatkem, přičemž děti*

jsou jen pasivními účastníky onoho děje“. Během posledních let se tento postoj společnosti změnil a rekonstruované rodiny jsou již více běžnými a přijatelnými rodinnými formami, což potvrzuje například Novotná a Kyselá (2019, str. 41), které uvádí: *„Společnost se vyvíjí a je pravděpodobné, že děti budou mít k pojmu „rodina“ jiný vztah nežli my nebo naši rodiče. Význam tohoto slova se proměňuje. Dnešní děti žijící v pestrých rodinných modelech je vnímají jako běžnou součást dnešní společnosti“*. Rodiče si tedy může klást otázky, např. *„Co budu teď dělat?“* *„Jak to ovlivní moje dítě?“* *„Mohli jsme tomu předejít?“* *„Je to moje chyba?“* *„Co jsem udělal/a špatně, co se pokazilo?“* *„Jak to bude vnímat okolí?“* a další.

Tato práce se bude zabývat následujícími výchozími situacemi, které mohou vést ke vzniku rekonstruované rodiny. Jedná se o rozvod rodičů, úmrtí jednoho z rodičů nebo svobodné rodiče a jejich nové partnery.

1.2.1 Rozvod rodičů

Manželství je trvalý svazek, jehož účelem může být založení rodiny a poté plnění funkcí rodiny a vzájemná podpora. Každý do manželství vstupuje dobrovolně, ale důvody se mezi ženami a muži mohou lišit. Žena více dbá na citovou stránku, chce být šťastná a založit rodinu. Oproti tomu muž upřednostňuje naplnění jeho základních potřeb a může mít majetnický záměr (Matějček a Dytrych, 1999). Časem ale mohou rodiče dospět k tomu, že si přestávají rozumět nebo se objevují situace, které postupně vedou až k rozvodu rodičů. Mezi faktory, které ovlivňují konečný rozvrat manželství můžeme řadit například předchozí zkušenosti z dětství ve své vlastní rodině, vzájemné city obou manželů, finanční problémy, rozdílná očekávání a názory na výchovu nebo problémy v komunikaci rodičů (Smith, 2005). Novák (2012, str. 14) uvádí hlavní dlouhodobé důvody manželského rozvratu takto: *„1. rozdílné názory na trávení volného času, 2. nedostatek společných zájmů, 3. rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti, 4. mimomanželský vztah partnera, 5. rozpory ve finančním hospodaření“* a další. Tyto důvody potvrzují výsledky Českého statistického úřadu (2017), který zaznamenává kategorie, se kterými s při rozvodu setkávají soudy. V letech 2017 byl nejčastější důvod rozvodu rozdíl povah, názorů a zájmů, na druhém místě byly nezjištěné příčiny a na třetím ostatní příčiny. Dále byly uvedeny důvody jako nevěra, nezájem o rodinu nebo alkoholismus.

Dříve se společnost setkávala s rozvody rodičů méně, což dokazuje dlouhodobý vzestup rozvodů. Svůj podíl na tom má určitě ale i nová doba, která je plná technologií, tudíž může docházet k narušování manželství právě díky možnosti spojit se s kýmkoliv a odkudkoliv. Nová doba přináší nové možnosti, ale i nové problémy a důsledky, které mohou nastat v návaznosti na chování partnerů.

Statistiky se shodují na tom, že rozvodem prochází zhruba 50% manželství. Ve většině případů se jedná o manželství první. Český statistický úřad (2021) uvádí: „*Úroveň rozvodovosti podle předběžných výsledků meziročně poklesla ze 44,8% na 40,6%. Většinu rozvodů (52%) iniciovali společný návrhem na rozvod oba manželé*“. Časem také roste počet nezletilých dětí do 18 let, které zažívají rozvod rodičů. V největší míře má rozvod rodičů dopad právě na děti. Můžeme se ale setkat i s rozvody, které probíhají dohodou neboli nesporně, jež upravuje §24a zákona o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů a s tím i spojená péče o děti, což je nejlepší a nejméně náročné řešení pro všechny zúčastněné. Před rozvodem musí být vždy upraveny poměry nezletilých po dobu po rozvodu a rodiče se dostávají do situace, kdy musí/mohou přicházející změnu oznámit svým dětem.

Při rozvodu rodičů je doporučeno, aby rodiče říkali dětem pravdu a představili jim novou situaci, ve které se jejich rodina aktuálně nachází, a která se jich beze sporu týká. Právě děti totiž hrají velkou roli v jejich rozhodnutí, protože se často může stát, že žena velmi dlouho přemýšlí o rozvodu s manželem, ale nechce to udělat kvůli dětem. Rodiče mohou zvolit způsob, jakým to oznámí dětem. Někteří rodiče neovládnu své emoce a situace vyústí v jejich rychlý odchod z domu, naopak v jiných rodinách si dokáží rodiče s dětmi promluvit a bez vyvolání emocí se jim pokusí situaci vysvětlit (Smith, 2004). Každé dítě tuto situaci vnímá jinak, záleží na jeho věku, výchově, postoji k upřímnosti a jiných faktorů.

Špaňhelová (2010, str. 128) uvádí obecná pravidla pro dítě a rodiče po jejich rozchodu:

- *„Pravdivá a otevřená komunikace*
- *Sledujme projevy dítěte*
- *Nenechejme dítě, aby se zatvrdilo*
- *Nikdy neočernujme nebo neobviňujme dítě*“

Po rozvodu rodičů jsou děti zmatené, jsou vystavovány do situací, které neznají a neví, jak se k nim mají postavit. Nesou na sobě velkou tíhu a rodiče by jim měli pomáhat toto těžké období překonat. Rodiče by se měli umět domluvit a dohodnout, protože případné další spory mohou dítěti ještě více ublížit a dítě se může cítit nechtěné nebo může dojít ke stagnaci, kdy dítě nebude chtít nic dělat a nic poslouchat. U dětí mohou nastat různé reakce na aktuální dění v rodině (Špaňhelová, 2012; Novák, 2012). Špaňhelová (2012) uvádí tyto reakce: *Lež, drobné krádeže, noční děsy, lhostejnost, útěk z domova, dítě se cítí vinno, zamlklost, koktání, pomočování, zhoršení školního prospěchu, zhoršení vztahů mezi kamarády, spolužáky ve škole*“ a jiné. Oproti tomu Smith (2004) rozděluje reakce dětí do dvou velkých obecných skupin, a to: *Reakce dětí: chování, reakce dětí: emoce*“.

Často se stává, že příčinou rozvodu může být nový partner jednoho z rodičů. Tím se dítě dostává postupně do nové rekonstruované rodiny a rozvod rodičů má na tuto situaci, a hlavně na dítě veliký dopad. Dítě může cítit zradu ze strany svých biologických rodičů a může později zanevřít na nového partnera rodiče. Často dítě může inklinovat k biologickému rodiči, se kterým již nebydlí, protože je mu smutno a myslí si, že to bylo vůči němu od druhého rodiče nespravedlivé. U dítěte se také mohou objevit problémy v chování, pokud je již ve školním věku, které ale většinou zase rychle zmizí, neboť se dítě postupně vyrovná s prožitou situací (Špaňhelová, 2012). Velice jednoduše, ale také velmi výstižně uvádí Antier (2005, str. 31) následující: *„Neexistuje rozvod, aby rodiče ušetřil utrpení a dítěti po něm nezůstaly jizvy“*.

Novotná a Kyselá (2019, str. 125-126) upozorňují, že po rozpadu vztahu a vzniku nové rodiny je důležité uvědomit si následující:

- *„Dítě je z poloviny otec a z poloviny matka.“*
- *„Biologičtí rodiče budou vždy tvořit součást komponované rodiny.“*
- *„Děti budou mít tendenci ochraňovat rodiče, kterého ve svých představách uznají, jako toho slabšího, ublíženého.“*
- *„Pokud rodiče pociťují vinu za rozpad manželství a především za „zkažené dětství“ svých dětí, snaží se jim to vynahradiť.“*

1.2.2 Úmrtí jednoho z rodičů

Úmrtí jednoho z rodičů může být náhlá či předem očekávaná ztráta partnera či rodiče, který je součástí rodiny. Pro zbylé členy rodiny to bývá těžké období, které sebou nese i fáze truchlení či vyrovnávání se se ztrátou. „*Truchlení je komplexní proces, který zasahuje všechny úrovně žití – emoce, vztahy, myšlení, chování, tělesné prožívání i celkové sebepojetí*“ (Bukovská, 2011, str. 109).

Novák (2012) uvádí *Škálu stresujících životních událostí školních dětí podle Stoppardové*, ze které vyplývá, že nejzávažnější příčina krize u dětí je na 1. místě úmrtí rodiče, na 2. místě rozvod rodičů a na 3. místě rozchod rodičů.

V porovnání s rozvodem většinou přichází úmrtí některého z rodičů velice nečekaně a náhle. Před rozvodem dítě vnímá celou situaci spíše negativně, ale při smrti u něj převažuje napětí, bolest či strach v pozitivním podtextu láskyplného vztahu k umírající osobě (Lindová, 2009).

Pokud dojde v rodině k úmrtí jednoho z rodičů, je důležité na to dítě připravit a mluvit s ním o tom. Velkou roli zde hraje i věk dítěte, neboť smrt může vnímat jinak dítě tříleté a jinak dítě čtrnáctileté. Bezesporu je to ale velice krizové období pro všechny věkové kategorie a je potřeba projít si fázemi šoku a truchlení (Matějček, Dytrych, 2002). Dle Matějčka a Dytrycha (2002, str. 92) můžeme rozlišit čtyři klasické fáze truchlení: šok, protest, zoufalství a smíření, oproti tomu Kastová (2000) uvádí fázi popření, fázi propukání chaotických emocí, fázi hledání, nalézání a odpoutávání a fázi nového vztahu k sobě a ke světu.

1.2.3 Svobodní rodiče a nový partner

Rekonstruovaná rodina může dále vzniknout vztahem svobodného rodiče s novým partnerem. První možností je vztah svobodné matky s novým partnerem, který nemá žádné dítě nebo naopak svobodného otce, který si najde bezdětnou partnerku. V tuto chvíli mají partneri ve vztahu výhodu, protože nový partner nemá jiné závazky a nemusí se díky tomu trápit kvůli odchodu od své původní rodiny nebo řešit střídavou péči o své dítě (Kratochvíl, 2009). I přes tuto výhodu může partnera s dětmi ale trápit pocit, že nový partner nemá děti, a proto pro něj může být těžké zhostit se této nové role, a především se přizpůsobit životu s dětmi – př. brzký odchod z oslavy z důvodu dokončení školních úkolů (Novotná, Kyselá,

2019). Proto je v tomto případě důležité, aby rodič podpořil začleňování nového partnera do rodiny a nechoval se majetnický a díky tomu neubíral novému partnerovi prostor do rodiny proniknout a vložit i své názory. Může mít také obavy z toho, jak přijme jeho bývalý partner výchovu svých dětí od někoho, kdo děti ještě nemá a jestli se díky tomu nezmění vztah dětí s biologickým rodičem (Satirová, 2006). K tomu ale dodává Čigášová (2017, str. 90) že: *„Vztah mezi biologickým rodičem a dítětem se po utvoření znovu složené rodiny ne vždy změnil a často byl tento vztah považován za stejný“*.

Druhou možností je vznik nové rodiny spojením svobodného rodiče a partnera, který již má dítě/děti z předchozího vztahu. V tuto chvíli odpadávají starosti ohledně života s dětmi, ale nastává otázka společné výchovy, neboť každý z rodičů může vést děti jiným způsobem a směrem. V této chvíli je důležité domluvit se s novým partnerem na fungování jejich domácnosti a zabývat se otázkou výchovy. Při tomto vztahu mají rodiče také mnohem méně času na budování vztahu, neboť mají oba děti a čas se snaží věnovat hlavně jim (Kratochvíl, 2000).

2 Budování rekonstruované rodiny a vztahů

Některé začátky rekonstruované rodiny mohou být lehké a některé naopak velmi složité. Vše závisí na členech původní a nově složené rodiny. Přichází složitá situace, na kterou rodič může, ale nemusí být připraven. Rodiče nyní přechází do další důležité fáze, kterou je budování nové rodiny a jejích vztahů.

2.1 Fáze hledání nového partnera

Po zániku původní rodiny může rodič cítit ztrátu a smutek (Antier, 2005). Pro ženu může být hledání partnera velmi těžké. Některé ženy se těžko přenášejí přes předchozí vztah. Často se vyrovnávají se ztrátou partnera z důvodu úmrtí lépe, než při rozvodu či rozchodu partnerů. Při rozvodu zvládá žena vše mnohem hůře, neboť jí může doprovázet vztek na bývalého partnera, hlavně pokud spolu mají problémy (Helus, 2015). Toto období se ale snaží překonat a časem může dojít k hledání nového partnera. Matka může hledat partnery dlouho a může se jich v rodině objevovat i více, což komplikuje proces adaptace u dětí na nového člena rodiny. Nakonec se děti hůře smiřují s tím, že partner od rodiny odešel, protože nebyl pro matku ten pravý. V opačných případech může docházet při hledání nového partnera k naschválům ze strany dětí, protože si nového člena rodiny nepřejí a nechtějí ho do rodiny, protože se stále smiřují s odchodem biologického rodiče (Malecová, 2005).

Proces hledání partnera může být ovlivněn jak osobností rodiče, tak i pohlavím. Při hledání nového partnera se rodiče zaměřují hlavně na to, aby byl jejich nový partner schopen podílet se s nimi o každodenní starosti s dětmi, jejich výchovu, podporu a byl jim schopen poskytnout dostatečnou lásku. Vyhledávají partnery, u kterých mají pocit, že budou dobří nevlastní rodiče a navážou s dítětem pevné pouto a budou s ním dobře vycházet (Matějček a Dytrych, 1999; Novotná a Kyselá, 2019). Malecová (2005, str. 28) dodává, že: *Rozvedená žena často řeší dilema, jestli se má zajímat o takové muže, kteří by byli dobrými nevlastními otci nebo má radši hledat partnera vhodného k ní samotné*“. Výběr partnera také ovlivňuje názor na dalšího potomka. Někteří rodiče mohou mít strach z vytvoření nové rodiny. Mohou mít pocit, že nastane stejná situace jako v minulosti a dojde například k rozvodu rodičů. Matějček a Dytrych (1999, st. 48) uvádí, že *„přibližně 35% žen dítě po rozvodu chtělo a dítě se také narodilo. Oproti tomu zhruba 43% žen další dítě nechce a má z narození dalšího dítěte obavy*“.

Vstup nového partnera do rodiny může být ovlivněn více faktory, které jsou v tu chvíli pro rodiče důležité. Matějček a Dytrych (1999, str. 81) uvádí jako příklad následující kategorie:

- „*Pohlaví a věk dětí, jejich povaha a zkušenosti.*“
- „*Spokojenost matky.*“
- „*Osobnost matčina nového partnera a jeho vztah k dětem.*“
- „*Jaká doba uplynula od rozvodu do příchodu nového partnera do rodiny?*“
- „*Existence vlastního otce, jeho osobnost, jeho vztah k dětem a k jejich vlastní matce.*“
- „*Má tento nový matčin partner zkušenosti z předchozího manželství? A má už jinde své vlastní děti?*“
- „*Postoje širší rodiny, prarodičů dětí, rodinných přátel, ale i spolupracovníků rodičů, sousedů aj.*“

Pokud rodič najde ideálního partnera, se kterým chce tvořit novou rodinu, a přitom má dítě ve věku, kdy si ještě nebude pamatovat svého vlastního rodiče, nastává zde další otázka, kterou si může rodič přemítat v hlavě. Jak říct dítěti, že tento tatínek/maminka, není jeho vlastní? Má mu říct pravdu nebo to tiše zatajit? Matějček (1994, str. 63) uvádí, že „*existuje něco jako princip pravdy ve výchově. Je zásadně lepší pravdu říkat, než pravdu zatajovat. Pravda je někdy nemilá a trpká, ale je to prokazatelně nejlepší ochrana nového svazku.*“

Velký dopad má tato situace hlavně na dítě, které vše vnímá a uvědomuje si, co se děje v jeho životě a co se děje u něj doma. Podle Antier (2005, str. 33) dítě vycítí, že do rodiny přichází někdo nový a uvádí, že: „*Čím je však váš malý chráněnc mladší, tím více má antén, jimiž všechno vycítí...*“. Důležité je proto děti na příchod nového partnera připravit.

Pokud je dítě ve školním věku, může mít v nevlastní rodině problémy, které vyjdou na povrch nejčastěji ve škole. Jak již bylo zmíněno výše, často se může jednat o problémy např. z důvodu minimální potřeby nového rodiče v rodině, dále z dosud nevyrovnané situace rozvodu či rozchodu rodičů nebo z náhlé změny v chování matky vůči dětem. Rodiče mají často snahu udržet problémy jen v rodině a nikomu je nesdělovat, ale dítě o nich ví. Pokud dítě nepřijímá nevlastního rodiče dobře, může ho odmítat, mít s ním konflikty, mohou se mu

zhoršit výsledky ve škole nebo může mít velice ochranářský postoj ke svému otci/matce a na nevlastního rodiče žárlit (Matějček, 1994). Tyto situace jsou ale velice individuální a v každé rodině přijetí nového rodiče může probíhat jinak. Velký vliv na tuto situaci má již zmiňovaný věk dětí.

2.2 Systém péče o dítě po rozvodu rodičů

Pro budování nové rodiny je také velmi důležitý systém péče, který rodiče dítěte po rozvodu mají. Tento systém péče bývá zpravidla určen soudem, ale rodiče se mohou domluvit i mezi sebou. Pro všechny zúčastněné je nejdůležitější blaho dítěte a soud i rodiče by měli rozhodovat hlavně v jeho zájmu.

V České republice se setkáváme nejčastěji se dvěma typy péče po rozvodu rodičů. První možností je střídavá péče, kde se dítě vídá s matkou i otcem v uvedených dnech/týdnech a vzájemně se střídají. Druhá možnost je výlučná péče jednoho z rodičů, kde je dítě v péči pouze jednoho z rodičů a s druhým se stýkat může a nemusí, neboť vše záleží na domluvě rodičů. Pokud se rodiče na daném typu péče domluví předem a v souladu s blahem dítěte, soud většinou jejich dohodu schválí (Novák, 2012).

Podle Matějčka (1999) bylo 90 % dětí svěřováno do péče matky. Později uvedl Novák (2012), že v roce 2010 bylo 95 % dětí svěřeno do péče jednoho z rodičů a v naprosté většině (93 %) to byla matka, oproti tomu jen 5 % dětí bylo svěřeno do střídavé péče. Höhne a Paloncyová (2021) uvádí, že 93 % dětí bylo v roce 2018 svěřeno do péče matky a 7 % do péče otce, z toho byla 90 % péče jednoho z rodičů a zbylých 10 % péče střídavá. Z těchto dat lze vyčíst, že se tyto procenta v období 19 let příliš nezměnila a jsou stále velmi podobné.

Pokud je soudem stanovena střídavá péče mezi rodiči, jedná se často o stanovené týdny či dny, kdy je u jednoho rodiče a naopak. Někteří autoři tento typ péče schvalují, neboť je dítě u obou rodičů a má s nimi stále kontakt. V takové situaci může žít dítě u matky či otce a docházet k druhému rodiči. Rodiče by v této situaci neměli řešit konflikty skrze dítě, např. neodevzdáním dítěte ve stanovený čas (Špaňhelová, 2010; Novák, 2012). Tento typ péče s sebou může nést do budoucna ale i nevýhody. Na budování rekonstruované rodiny může mít velký vliv. Zásadní je to, že dítě má v tu chvíli dva až čtyři rodiče a může být zmatené, protože vlastně neví, kam patří a kde je jeho domov (Matějček, 1994). Problém může být

také nutná komunikace s ex partnerem, která se s příchodem nového rodiče může změnit, nemusí být již tak vstřícná a mohou vznikat konflikty. Neméně podstatný problém může vznikat v závislosti na výchově dvou rodičů, kteří se v tomto nemusí shodnout a jejich výchova může být diametrálně odlišná.

Druhý typ péče je tedy péče jednoho z rodičů, nejčastěji matky, jak již bylo uvedeno na začátku kapitoly. V tuto chvíli soud rozhoduje opět v rámci spokojenosti dítěte. V některých situacích druhý rodič o dítě bojuje, ale někdy se ani nemusí zajímat o výsledek soudu či budoucnost jejich péče, což se poté odráží v budoucnosti dítěte. Pokud byly v původní rodině problémy, mohou se tímto rozhodnutím soudu více eliminovat. V souvislosti s budováním rekonstruované rodiny může být péče jednoho z rodičů snazší „terén“ pro příchod nového rodiče z důvodu absence dalšího rodiče a s tím i dalších možných problémů. Za hlavní výhodu této péče považují autoři zejména jednotnou výchovu jednoho z rodičů nebo život ve stabilním prostředí (Špaňhelová, 2010; Novák, 2012). I tato péče může nést ale nevýhody, a to hlavně pro dítě, které uvádí Špaňhelová (2010, str. 133) takto:

- „Dítě nepoznává ve větší míře druhou roli rodiče.“
- „Dítě nepoznává, jak se otec chová v běžných situacích.“
- „Dítě může vnímat chování matky jako stresové.“
- „Dítěti se zdá, že na něj matka nemá čas.“
- „Matka se může potýkat s finančními problémy a nemá příležitost dítěti „dopřát“ to, co by chtělo.“

2.3 Prožívání dětí a jejich reakce

Dále je potřeba se zaměřit také na děti, které vznik rekonstruované rodiny vnímají společně s rodiči. Při vzniku rekonstruované rodiny může být dítě středem pozornosti, ale také může jít do pozadí z důvodu soustředění se rodičů na nový vztah a jeho budování. Každé dítě může tuto situaci vnímat jinak. Jak již bylo zmíněno v kapitolách výše, reakce dětí ovlivňuje více faktorů, mezi které patří velmi zásadní faktor věku. Sobotková (2007, str. 183) uvádí: „Vytvoření nevlastní rodiny s malými dětmi je jiné, než vytváření nevlastní rodiny s adolescenty, neboť děti v různém věku mají odlišné vývojové potřeby.“

Nová rodina potřebuje také z počátku trávit hodně času společně, což mohou ocenit menší děti, ale adolescenti jsou již ve fázi, kdy usilují spíše o separaci od rodiny a společné chvíle je příliš nezajímají. V tuto chvíli mohou menší děti cítit hodně pozornosti nebo naopak málo a s tím se může pojít fakt, že vidí v nevlastním rodiči „soka“ a mohou na něj začít žárlit (Sobotková, 2007).

Velmi zásadní pocity přicházejí společně s uvědoměním, že jejich rodič si opravdu našel nového partnera a přivedl ho domu jako nového nevlastního rodiče. V tuto chvíli se bude jejich společný život vyvíjet a budou si budovat vzájemné vztahy. Tento vývoj může probíhat kladně a vše může být pozitivní nebo se rodina nedokáže stmelit a v rodině se vyskytnou problémy (Antier, 2005). Pokud se dítě nedokáže smířit s novou rodinou, může později říkat věty, které celou rodinu velmi bolí a mohou jejím členům velmi ublížit. Antier (2005, str. 118) uvádí jako příklad následující věty:

- „*Přece jenom se ještě zeptám táty!*“
- „*Především to není moje máma!*“
- „*To není žádný můj nevlastní táta, ale nevlastní fotr.*“
- „*Moji rodiče mě roztrhli na dva kusy.*“
- „*Já chci mít normální rodinu.*“

Více autorů se shoduje na tom, že děti lépe snášejí a přijímají novou situaci, pokud je s ní spokojený i jejich biologický rodič, se kterým bydlí. Rekonstruovaná rodina se tedy vytvoří mnohem snadněji, pokud děti cítí z rodiče spokojenost a není tam žádný negativní prvek jako například nejistota či konflikty v rodině (Matějček a Dytrych, 1999; Antier, 2005; Satirová, 2006).

Podle Matějčka a Dytrycha (1999, str. 87) je důležitý i faktor, kterým je nápor na identitu dětí při vzniku nové rodiny a uvádějí následující: „*Dítě zpravidla není v situaci psychické deprivace, kdy jeho základní psychické potřeby nejsou naplněny, nýbrž spíše v situaci vnitřního konfliktu, v němž se střetávají jeho postoje a vztahy k matce, vlastnímu otci, který od rodiny odešel, a k novému muži, jež ho má nahradit.*“

2.4 Vztah mezi partnery

Při vzniku nové rodiny může rodič přemýšlet nad tím, jak bude fungovat vztah a komunikace s bývalým a současným partnerem/partnerkou. Každý vztah probíhá individuálním vývojem a nemá jednotný vzor. Důležitá je solidarita a udržování hranic (Němcová, 2020).

Novotná a Kyselá (2019, str. 126) uvádí, že: „*Oddělit dimenzi partnerskou a zároveň nadále vyživovat rodičovský vztah je nesmírně těžké*“. Někteří rodiče mohou ukončit svůj předchozí život v klidných podmínkách, ale může mít i horší konec a rodiče mohou mít i nadále konflikty a nepokoje (Matějček a Dytrych, 1999; Novotná, Kyselá, 2019; Antier, 2005). Pokud rodiče založí novou rodinu a nemají v sobě stále vyřešené pocity z předchozího vztahu, může to způsobit následující emocionální blok v novém vztahu mezi novými partnery. Rodiče by také měli myslet na to, že jejich negativní či pozitivní vztah se odráží i na celkovém stavu jejich dítěte. Důležité je nepodryvat autoritu žádného z rodičů, snažit se na všem podílet v rámci možností společně a vytvářet kompromisy ve výchově svého dítěte (Novotná, Kyselá, 2019).

Vztah s novým partnerem/partnerkou se rozvíjí a buduje postupně. I přes to ale může mít rodič stále strach, aby znovu neublížil svým dětem. Budování tohoto vztahu je tudíž ovlivněno závazkem, který svobodní partneři nemají. Pro rodiče je v tuto chvíli těžší najít si čas pro sebe a pro jejich společné aktivity a zážitky. To může vztah mezi partnery negativně ovlivňovat (Malecová, 2005).

Pro novou rodinu je vztah mezi rodiči zásadní. V některých situacích se vztah tvoří složitěji a (nejčastěji) matka se může aktuálně zaměřit více na rozvoj nového vztahu a výchovu a podporu svých dětí může odsunout do pozadí nebo může upřednostňovat to dítě, které matku v tu chvíli potřebuje nejvíc (Němcová, 2020).

Velkým problémem může být v některých rodinách komunikace s bývalým partnerem (expartnerem), který může dělat problémy a novou rodinu spíše podryvat. Může se hůře smířit se vznikem nové rodiny, ve které již nezastává jednu z hlavních rolí, ale „nahradil“ ho někdo jiný. Časem se ale jeho názor může změnit a postupně začne zjišťovat, že nová rodina je spokojená a on už do toho nebude chtít dále zasahovat. Tato situace není příjemná

ani pro nové partnery, neboť mohou mít pocit, že do jejich vztahu někdo pořád mluví a mohou začít o jejich vztahu sami pochybovat.

2.5 Vztah dítěte a nového rodiče

Při vzniku rekonstruované rodiny dítě prožívá nové situace a ocitá se v novém prostředí. V návaznosti na vznik nové rodiny je důležité i vytváření vztahu k novému rodiči ze strany dítěte, což může být velice dlouhý proces, a ne vždy je pro všechny účastníky jednoduchý.

Matějček a Dytrych (1999, str. 73) uvádí, že: „*Každé dítě bude pravděpodobně prožívat něco jiného*“ a Němcová (2020) doplňuje, že pro přijetí nového rodiče je důležitý i vztah s biologickým rodičem, který nežije s dětmi. Důležitý je tedy celkový vztah s biologickými rodiči a také samotný vztah mezi nimi. Dítě může z počátku cítit stres a vztek nebo žárlit na nového člena rodiny, protože dostává od rodiče více pozornosti, než dítě samotné. Pro upevnění vztahu je důležité klidné a laskavé prostředí a pocit podpory. Takové upevnění může trvat dva až čtyři roky (Sobotková, 2007).

Dalším důležitým faktorem je také věk dítěte, protože mladší děti se lépe vyrovnají s novým členem a vytvoří s ním snáze vztah. Matějček a Dytrych (1999, str. 85) uvádí: „*Obecně také platí, že matčina nového partnera lépe přijímají děti mladší než starší a lépe dívky než chlapci*“. Sobotková (2007, str. 184) tvrdí, že: „*Specifická je situace rodin s pubescenty. Pubescenti mívají větší problémy při sžívání s nevlastním rodičem proto, že právě hledají svou identitu*“, oproti tomu Matějček a Dytrych (1999, str. 85) uvádějí, že: „*Největší obtíže v přijetí nového matčina partnera mají děti v tzv. středním školním věku, což jest od osmi či devíti let přibližně do dvanácti či do třinácti. Kritickým obdobím není tedy až puberta*“. Názory autorů se v tomto ohledu rozcházejí a tím se více potvrzuje, jak je tato situace individuální a pro každé dítě jiná.

Důležité je také zmínit to, že při příchodu nového rodiče se od dětí vždy nějakým způsobem něco očekává. Očekává se jeho reakce na nového rodiče a mimo jiné také to, jaký mezi nimi bude vztah. Dítě může mít pocit, že je tlačeno do hlubšího seznamování s nevlastním rodičem a že mu musí projevovat vřelé city. Dítě však z počátku žádné city vůči novému rodiči mít nemusí a mělo by se cítit svobodně ve svých pocitech. Je důležité, aby rodiče uměli snést prvotní nelásku a nenutili děti hned k vyjadřování pozitivních pocitů.

To samé platí i v opačném případě, kdy ani od nevlastního rodiče by se nemělo čekat, že bude dítě automaticky milovat (Satirová, 2006).

Neméně důležitý je vztah nového rodiče k novému dítěti. Jak již bylo zmíněno výše, tento rodič má při příchodu do nové rodiny velice složitou roli. Snaží se s každým vycházet a mít s nimi kladný vztah, ale zároveň ví, že se musí nějakým způsobem zapojit do chodu nové rodiny. Rodič by měl být ze začátku spíše kamarád, který podporuje děti a snaží se s nimi postupně budovat vzájemný vztah (Malecová, 2005).

V této kapitole budou uvedeny dva nejčastější mýty, které se týkají nevlastních rodin. Sobotková (2007, str. 180) uvádí: „*Tyto mýty a negativně zabarvené představy mohou být příčinou některých problémů, zvláště u dětí po vytvoření nové rodiny*“.

První mýtus nese název „mýtus zlé macechy“, který vychází již z minulosti, protože v pohádkách často autoři odkazovali na zlou nevlastní macechu, která byla v pohádce uvedena jako záporná postava, například v pohádce „O popelce“ či „O dvanácti měsíčkách“. V dnešní době tedy tento mýtus poukazuje na nevlastní matky (či otce) jako na negativní osoby. Rodiče s touto situací musí počítat, ale neměli by se zaleknout a měli by to překonat (Matějček, 1994; Malecová, 2005; Sobotková, 2007).

Druhý mýtus nese název „mýtus okamžité lásky“, který poukazuje na společenské očekávání, ve kterém bude nevlastní rodič okamžitě milovat své nevlastní děti a naopak. V praxi to poté vypadá tak, že rodič přijde do nové rodiny, tyto pocity ale necítí a je zaskočen, protože to přeci má být takto a on má děti ihned milovat (Sobotková, 2007). Rodič tedy přichází do rekonstruované rodiny a oba rodiče si přejí, aby se s dětmi brzy sblížil a mohli vytvořit novou rodinu, ale kolikrát to v rychlém časovém horizontu ani nejde a rodič ani nezvládne pořádně poznat nevlastní dítě. Tento vztah se může vytvářet i několik let (Malecová, 2005).

Pokud vezme člověk v potaz tyto mýty, potvrzuje tím velice těžkou situaci nového rodiče při vytvoření nové rodiny. Po prvních fázích, kdy se rodič s dětmi seznamuje, přichází postupné budování vztahů. Rodič se v této chvíli může dostat do konfliktu mezi vlastním a vnějším očekáváním. Vlastní očekávání se odvíjejí od výchovy jeho rodičů, od jeho myšlenek a pocitů, jak by se měl chovat a co by měl dělat. Oproti tomu vnější očekávání

jsou ta, která si myslí společnost a okolí, takže hlavně to, jak se mají nevlastní otcové a matky chovat a co mají dělat. V tomto případě poté může vzniknout konflikt mezi těmito očekáváními, neboť vnitřní postoje rodiče nejsou stejné jako ty vnější a může mít na některé věci jiný názor (Novotná a Kyselá, 2019).

Při budování vztahu s nevlastním dítětem, může rodič přemýšlet nad tím, jak má zasahovat do výchovy a co má nebo nemá dělat. V předchozích kapitolách je zmíněna důležitost kamarádství v začátcích a nezasahování nového rodiče hned v začátcích do výchovy. Postupem času se ale rodič bude chtít zapojit. Tato situace může být závislá na tom, jaký vztah má původní rodina. Pokud se děti stýkají s oběma rodiči z původní rodiny, nový rodič by se měl domluvit alespoň s matkou na výchově a společně by měli dojít ke kompromisu (Němcová, 2020).

Nevlastní rodiče často neví, jak mají k výchově přistupovat, protože můžou mít menší autoritu než biologičtí rodiče a k tomu ještě jiný pohled na výchovu. Dále si nemusí být jistí tím, co si mohou dovolit a co už by jim partnerka neodsouhlasila. Ve všech těchto situacích je proto důležité promluvit si s partnerkou, shodnout se na výchově a vzájemně si neodporovat (Matoušková, 2017).

Novotná a Kyselá (2019, str. 123) uvádí tyto rady, jak zvládnout roli nevlastního rodiče:

- „*Nepodceňovat důležitost své nové role.*“
- „*Nebát se mluvit o tom, jak situaci vnímáme.*“
- „*Nenechat se tlačit do něčeho, co nám nesedí.*“
- „*Pokud jsou nevlastní děti starší, domluvit se s nimi, jestli chtějí či nechťejí, abych zasahoval do jejich výchovy.*“

2.6 Vztah dítěte k biologickému rodiči

V kapitole o systému péče jsme uvedli formy péče po rozvodu, které se odráží i ve vztahu dítěte k biologickým rodičům. Po vytvoření rekonstruované rodiny je pro tento vztah zásadní, jestli se dítě s daným rodičem stýká či nikoliv.

Nejdříve uvedeme vztah dítěte k biologickému rodiči, se kterým dítě bydlí, nejčastěji tedy s matkou. Role tohoto rodiče je v nové rodině, stejně jako v té původní, klíčová. Musí budovat vztah s novým partnerem, a přitom stále udržovat vztah se svým dítětem. Pro děti

může být biologický rodič v tuto chvíli méně dostupný a mohou se cítit více ostrakizováni. Tato situace může mít vliv na jejich budoucí vztah, ale často tyto průvodní problémy při vzniku nové rodiny zmizí (Němcová, 2020). Pro vývoj jejich vztahu je také důležitá minulost. Hlavně ten fakt, že si nevědomě vybudovali velmi pevný vztah, možná ten doposud nejpevnější, a ten teď může být najednou odlišný. Zpočátku může dítě kritizovat rodiče za to, že opustil toho druhého rodiče, se kterým dítě již nebydlí. Vše opět závisí na věku dítěte, zdali si otce pamatuje, či nikoliv (Matějček, 1994).

Vztah s biologickým rodičem, se kterým dítě nebydlí, závisí na tom, zdali se vůbec stýkají nebo nikoliv. Dále také na věku, což je zmíněno výše. Pokud se rodiče rozvedli již v útlém věku dítěte, je velice pravděpodobné, že si dítě tohoto rodiče nebude vůbec pamatovat, tudíž si žádný vztah vytvořit nestihli. Pokud si ale nejčastěji otce pamatují, mají s ním již vybudovaný velmi pevný vztah, který je najednou narušen. Dalším důležitým bodem je fakt, jestli se dítě s rodičem stýká či nikoliv, což znamená absenci tohoto vztahu. Pokud se ale stýkají, budují si dále tento důležitý vztah. Děti často vyhledávají u toho rodiče zábavu a odreagování (Matějček, 1994). Tento vztah se dále může vyvíjet různými směry, ale je velmi podstatné, aby rodiče nemluvili o tom druhém před dítětem špatně a nepostrkávali ho proti druhému rodiči. Novotná a Kyselá (2019, str. 127) k tomuto uvádí: *„Děti jsou pak zapojovány jako nedobrovolní pěšáci, nástroj moci a ovládnutí. Zatímco jsou nuceny zraňovat, samy jsou fatálně zraňovány.“*

2.7 Vztah dítěte k novému sourozenci

Situace, kdy do rodiny přichází další sourozenec je pro všechny opět nová a neznámá. Pro děti, kteří jsou jedináčci, to může být obzvlášť velká životní změna, protože původní rodinu měly jen pro sebe a nyní už nebude veškerá pozornost jen pro ně. Pokud se v nové rodině narodí další sourozenec, má oba rodiče na stejném místě a spolu, oba se mu věnují a podřizují mu i všechny rodinné aktivity. To může být zdroj konfliktů a žárlivosti dětí z předchozích rodin.

V této práci jsou zmíněny tři situace, kdy dítě získá nevlastního sourozence. 1. V nové rodině mají oba rodiče z předchozích vztahů děti, které jsou nyní novými sourozenci, popřípadě mohou mít spolu ještě další dítě. 2. Jeden partner vytvořil novou rodinu i se svým dítětem z předchozího vztahu z důvodu úmrtí partnera a druhý partner má též dítě

z předchozího vztahu. 3. Svobodný partner si najde novou rodinu i s dítětem a spolu mají další dítě.

Vztahy mezi sourozenci ovlivňuje řada faktorů. Novotná a Kyselá (2019, str. 153-154) uvádí tyto prvky ovlivňující sourozenecký vztah:

- *„Výchovné přístupy rodičů – charakter sourozeneckých vztahů se odvíjí od přístupu rodičů k dětem“*
- *„Věkový rozdíl dětí – pokud děti od sebe dělí více než pět let, hovoří se již o výchově dvou jedináčků“*
- *„Rozdílnost pohlaví dětí – stává se, že rodič touží po určitém pohlaví dítěte, a když se vytoužené dítě potom konečně narodí, získá výsadní postavení nebo je vystaveno tlaku z očekávání“*
- *„Sourozenecké konstelace a situace rodiny – některé teorie pracují s předpokladem, že pořadí narozených dětí v rodině určuje budoucí postoje a vzorce chování“*

Důležitý vliv má také okolí rodiny. Děti se mohou stydět za to, že jejich matka čeká další dítě s jiným mužem a vůči dítěti si už od počátku nastavují negativní vztah. Dalším důležitým faktorem je názor biologického rodiče na tuto novou situaci. Pokud reaguje negativně, nedá se od dítěte očekávat jiný názor (Novotná, Kyselá, 2019).

Vztah sourozenců může být ale i pozitivní už od počátku. Pokud vzniká nová rodina a s ní přichází i další sourozenec, bude to chtít opět čas na vytvoření vztahu, ale pokud bude v rodině dobré klima, sourozenci se začnou postupně respektovat a mohou si vytvořit velmi silný vztah, hlavně pokud spolu budou žít již od útlého věku. Jejich vztah může být důležitý i v situaci, kdy nastávají v rodině konflikty, protože to spolu lépe zvládají a navzájem se podporují (Němcová, 2020).

3 Problémy v rekonstruované rodině

Při vzniku rekonstruované rodiny probíhá její vývoj velice individuálně. Některé rodiny se rychle přizpůsobí situaci, naučí se společně žít a postupně si budují celkové vztahy v rodině. V opačném případě se v rodině mohou i přes veškerou snahu všech členů nové rodiny objevovat problémy. Situace je pro všechny členy nová a ne vždy se povede stoprocentní adaptace rodiny na novou situaci a její společné fungování.

Rodinu můžeme považovat za „systém“, ale i systém může mít problémy. Velice srozumitelně tuto situaci popisuje Matějček (1994, str. 72), který uvádí: *„Jestliže přijmeme tuto představu systému, je nám celkem jasné, že porucha v kterékoliv jedné části takového systému nutně nepříznivě ovlivní funkci celku“*.

Dosáhnout funkčního „systému“ je leckdy velmi složité a musí se na tom společně podílet celá nově vytvořená rodina. Novotná a Kyselá (2019, str. 105) jako nejčastější důvody neshod v komponovaných rodinách uvádějí:

- *"Neshody ve výchově dětí"*
- *„Spory mezi sourozenci“*
- *„Školní výsledky“*
- *„Neposlušnost dětí“*

V následujících kapitolách budou představeny příklady možných problémů v rekonstruované rodině, které mohou vzniknout.

3.1 Odděleně fungující rodina

Jedním z těchto problémů může být neúspěšné vytvoření fungující nové rodiny. Rodina je stále rozdělená na původní členy rodiny a členy nové. Matka z původní rodiny může více upřednostňovat své děti a sama sebe před novými dětmi a partnerem. Pokud jsou v rodině společně s novým partnerem i jeho děti, musí se nový partner určitým způsobem bránit a udržet si tak své nové postavení v rodině. Z tohoto důvodu se mohou objevit konflikty, které se mohou týkat např. nesouhlasné výchovy dětí, upřednostňování některých dětí před ostatními nebo obviňování dětí z nové rodiny (Kratochvíl, 2000).

Více autorů (Matoušková, 2017; Malecová, 2005) zmiňuje pojem „dvojitá loajalita“. Některé děti stále nepřijaly nového rodiče a jsou stále více ve spojení se svým biologickým rodičem. Mají v sobě strach ze zrady původního rodiče a nechtějí mu ublížit. Často se cítí jako ve „válečné zóně“ mezi biologickými rodiči. Někdy se bojí mluvit o svém druhém rodiči, a to může vyústit v omezenou komunikaci, což následně omezuje i schopnost nové rodiny adaptovat se a propojit se.

Dalším důvodem může být stále probíhající dělení na „naše“ a „vaše“. Může to být z důvodu velice silného pouta matky ke svým dětem. Společně totiž překonaly těžké zkoušky a období a nový partner či jeho děti to s nimi neprožívali. Proto pro ně může být složité odpoutat se od sebe a pustit nové členy rodiny do jejich uzavřené „bubliny“. (Matějček, 1994). Novotná a Kyselá (2019, str. 102) v tomto ohledu zdůrazňuje, že: *„Roli zde může hrát důležitost biologického pouta a váš postoj k němu“*. Situaci také ovlivňuje zkušenost, kterou původní rodina zažila při odloučení od té své „prvotní“.

Pro stmelení rodiny v jeden celek je také důležitá stránka soukromí, financí a území. Pokud v tomto rodina nenajde souhru, stále se bude vše dělit na dvě rodiny. Neznamená to nutně dělit finance či prostor napůl, ale je to o komunikaci mezi partnery ohledně těchto důležitých aspektech společného života. Doporučováno je předem si tyto informace ujasnit a být schopni v tomto případě vytvořit kompromis. Každé dítě by mělo mít doma svůj prostor a svoje místo, ve kterém se cítí v bezpečí (Novotná, Kyselá, 2019). Antier (2005) uvádí, že problémům teritoriálního rozdělení se v zásadě nevyhne žádná rodina, kde jsou biologičtí sourozenci, o to víc tedy musí být rodiče pozorní v nově se utvářející rodině - jejich děti se stávají vetřelci na území toho druhého.

3.2 Sourozenecká rivalita

Dalším možným problémem v rekonstruované rodině může být jistá sourozenecká rivalita. V nové rodině se mění konstelace rodiny a může to mít vliv na postavení dětí z původních rodin. Jedno dítě mohlo být dříve středem pozornosti, zatímco nyní má další nové sourozence a jeho postavení v rodině se tím radikálně mění. V tomto případě také velice záleží na tom, jak dlouho spolu sourozenci žijí. Pokud jsou spolu téměř od narození, bude součástí jejich vztahů méně konfliktů v tomto směru, oproti tomu u sourozenců, kteří jsou spolu kratší dobu se rivalita může objevovat častěji. Malecová (2005, str. 45)

uvádí: „*Sourozenecká rivalita a soupeření mezi vlastními a nevlastními dětmi mohou být velmi silné*“. S tím souhlasí i Kyselá a Novotná (2019, str. 157), které potvrzují: „*Je obvyklé, že si sourozenci konkurují a že nevlastní sourozenci mají mezi sebou také určitou míru rivality*“.

K sourozenecké rivalitě může docházet z několika různých důvodů. Opět je důležité připomenout, že každá rodina je individuální a je nutno k ní v tomto směru i tak přistupovat. Při konfliktu mezi sourozenci mohou probíhat urážlivé a uštěpačné poznámky na druhou osobu. Může to být např. z důvodu pocitu méněcennosti. Dalším důvodem může být změna jejich dosavadního komfortu. Děti se najednou musí dělit o svoje hračky, rodiče a také svůj prostor. S tím se pojí i problémy ohledně bránění svého teritoria. V původních rodinách mohly mít děti svůj vlastní pokoj a nemusely se o něj s nikým dělit. V tuto chvíli můžou mít pokoj napůl a tím dochází ke ztrátě jejich osobního prostoru (Satirová, 2006; Antier, 2005).

Problémem může být také tzv. „dvojitý metr“, kdy se rodiče nemusí shodnout na výchově a jednomu dítěti může rodič/rodiče daný prohřešek tolerovat a druhého za něj potrestat. Pokud se tato situace opakuje častěji, rodinu to poznamená a mohou v ní vznikat konflikty nejen mezi sourozenci, ale i mezi rodiči. S tím se pojí další situace možné rivality mezi sourozenci, kdy k ní může dojít na základě toho, že každý sourozenec stojí na straně jednoho z rodičů. Tímto opět může dojít i k výše zmíněnému nespojení dvou rodin a dělení na „naše“ a „vaše“ (Novotná a Kyselá, 2019).

Sourozenecká rivalita je zřejmě velice nepříjemná situace v rodině, ale více autorů se shoduje na tom, že tyto problémy se mohou časem v rámci adaptace rodiny a změn v chování rodičů zlepšit či odstranit a že konflikty občas nemusí být tak vážné, jak si rodiče myslí. (Matějček, 1994; Malecová, 2005; Novotná, Kyselá, 2019). Konkrétně Novotná a Kyselá (2019, str. 155) uvádí, že: „*Určitá sourozenecká rivalita existuje vždy, avšak většina toho, co rodičům připadá jako vážná hádka mezi sourozenci, je neškodná a nepotřebuje zásah*“.

3.3 Odlišná výchova rodičů

Po vytvoření nové rodiny nemusí být výchova rodičů středem konfliktů. Rodina se teprve seznamuje a nový rodič se snaží hlavně o adaptaci s novou rodinou. Otázka výchovy se může objevit v pozdějším období. Tato situace opět závisí na tom, jestli má nový rodič

děti z předchozího vztahu nebo je pro něj vše nové. Pokud mají oba rodiče děti z předchozích vztahů, je důležité, aby pozměnili svůj styl výchovy (Satirová, 2006).

Nový rodič je v tuto chvíli ve zvláštním postavení vůči svým novým dětem. Smith (2004, str. 126) uvádí: „*Nevlastní rodiče mají s dětmi méně společného a nebývají tak obratní při chápání jejich pocitů. Někdy nevlastní rodič tyto tlaky a napjaté emoční klima rodinného prostředí neunes a začíná se vůči dítěti chovat nepřiměřeně*“. Tímto se dostáváme k možnému problému, kterým je upřednostňování vlastních dětí, což se odráží i ve výchově rodičů. Je samozřejmé, že má rodič nové postavení a nemusí si být jistý tím, jak se k tomu všemu má postavit. Může být nejistý v jeho rodičovské roli. Pochybnosti se mohou odrážet v nejistotě ohledně usměrňování dítěte, protože nechce být ten zlý a přísný (Matoušková, 2017). Časem ale může vložit do rodiny své výchovné styly. Proto by si měli rodiče promluvit o své praktikované výchově a dojít společně ke kompromisu, který bude vyhovovat všem a nebude při něj strádat žádný člen rodiny. Může se totiž stát, že se rodiče v tomto směru neshodnou a každý bude upřednostňovat svoje děti před těmi novými. To se bude odrážet i ve výchově a může dojít k nemalým sporům.

Více autorů (Matějček a Dytrych, 1999; Antier, 2005; Sobotková, 2007; Novotná, Kyselá, 2019) se shoduje na tom, že nový rodič by v začátcích rekonstruované rodiny neměl příliš zasahovat do výchovy, pokud ještě nemají členové upevněné vztahy. Malecová (2005, str. 53) k tomu dodává: „*Nevlastní rodič by měl v prvních měsících spíše fungovat jako přítel a rádce, což ulehčuje jeho akceptaci dětmi*“.

Pokud se rodič podílí na výchově a nesouhlasí s výchovou matky, měl by si s ní o tom promluvit. Důležité je ale neřešit tyto spory před dětmi, vzájemně si nepodryvat autoritu a nedovolat to, co druhý rodič výslovně zakázal.

4 Výzkumná část

4.1 Metodologie výzkumu

V této části práce bude popsán postup při kvalitativním výzkumu a jeho vybrané metody. Budou zde uvedeny výzkumné problémy, cíle výzkumu, metody výzkumu a výzkumné soubory neboli respondenti.

4.1.1 Výzkumný problém

V dnešní době se můžeme setkat se členy rekonstruovaných rodin nebo může někdo z našeho okolí takovou rodinu sám vytvořit. Každá rodina je celek, který je velmi individuální. V každé rodině se mohou objevit problémy a konflikty, ale tato bakalářská práce se zabývá problémy v rekonstruovaných rodinách. Pro všechny zúčastněné je tato nová situace citlivá a potřebují čas na upevnění nové rodiny a vztahů.

4.1.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zmapování možných problémů, které mohou rekonstruovanou rodinu potkat a dále nahlédnutí do vztahů mezi členy v těchto rodinách. To vše z pohledu nyní již dospělých jedinců, neboť se dnes dívají na celou situaci již s větším odstupem a dokáží popsat situace v jejich rodinách.

V návaznosti na výše uvedené cíle této práce byly stanoveny výzkumné otázky takto:

Otázka č. 1: Jaké problémy vznikly v rekonstruované rodině?

Otázka č. 2: Jak respondent jako dítě vnímal příchod nového rodiče do rodiny?

Otázka č. 3: Jaké vztahy měl respondent s dalšími členy v rodině?

Otázka č. 4: Jak ovlivnil rodinu příchod nového sourozence?

4.1.3 Výzkumné metody

Pro tuto práci byl zvolen kvalitativní výzkum, a to především z toho důvodu, že se výsledky nezjišťují pouze pomocí čísel, ale umožňuje vše prozkoumat více do hloubky. Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, str. 24) je podstatou tohoto výzkumu: „Do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést

o něm maximální množství informací“. Při kvalitativním výzkumu je kladen důraz hlavně na popis situací očima respondentů a výsledkem je detailní popis těchto situací. Je proto vhodné použít ho v situacích, kdy pracujeme na hloubkovém rozboru jevů. Kvalitativní výzkum je považován za pružný typ výzkumu, neboť mohou být otázky modifikovány a doplňovány během sběru dat. To umožňuje zaměřit se na všechny důležité informace, které respondent sděluje. Sběr dat a jejich analýza jsou velice náročné procesy, a to hlavně z časového hlediska.

Hendl (2005, str. 52) uvádí přehled charakteristiky kvalitativního výzkumu, kde uvádí mimo jiné např:

- *„Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince.*
- *Výzkumník se snaží získat integrovaný pohled na předmět studie.*
- *Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje.“*

Pro výzkum této práce bude použit deskriptivní výzkum – tzv. popisný, který popisuje dané skutečnosti a situace.

Pro sběr dat v této práci byla zvolena metoda hloubkového polostrukturovaného rozhovoru. Pomocí hloubkového rozhovoru jsou zkoumány slova i věty v přirozené podobě, což je pro kvalitativní výzkum velmi důležité. (Švaříček, Šedřová, 2007). Polostrukturovaný rozhovor byl zvolen z důvodu možnosti přidávání otázek a možnosti prozkoumat i jiná témata, na která přijde řeč při rozhovoru. Rozhovor byl po souhlasu všech respondentek nahráván na diktafon, pro pozdější analýzu.

Po sběru dat byla k analýze použita metoda otevřeného kódování, která je velice častá při analýze kvalitativních výzkumů. Švaříček a Šedřová (2007, str. 211) uvádí: *„Otevřené kódování je technika, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie, avšak díky své jednoduchosti a zároveň účinnosti je používána a použitelná ve velmi široké škále kvalitativních projektů“.* Kódování je operace, při které se analyzovaný text rozdělí na menší části a těm se poté přiřadí vlastní kód. Po vytvoření seznamů s kódy se vytvoří systematická kategorizace a následuje další analýza. Po otevřeném kódování byla využita

technika „vyložených karet“, která uvedené kategorie uspořádá a na základě toho je sestaven text, který převypráví obsah jednotlivých kategorií. V této technice nemusí být využity všechny kategorie, které byly vytvořeny, ale vyberou se ty, které se vztahují k dané výzkumné otázce (Švaříček a Šed'ová, 2007).

4.1.4 Výzkumný soubor

Výběr výzkumného vzorku byl záměrný z hlediska vhodnosti a dostupnosti. Nejdříve byly kontaktovány dvě respondentky, které vyrůstaly v rekonstruované rodině. Další dvě respondentky byly získány pomocí metody „sněhové koule“ neboli snowball sampling. Tato metoda je určena k získávání dalších respondentů na základě oslovování již zúčastněnými respondenty. Po ukončení rozhovoru respondentky sdělily, zdali neznají někoho v jejich okolí, kdo by též odpovídal kritériím tohoto výzkumu a proběhlo zprostředkování kontaktu (Hartnoll a kol., 2003). Při výběru respondentů byly stanoveny následující kritéria:

- *Věk respondenta 20-25 let* z důvodu, že jsou respondenti již dospělí jedinci a o tématu dokáží mluvit již s odstupem a uvedené téma pro ně už nemusí být tolik citlivé jako například ve věku deseti let. Zároveň si ještě pamatují zásadní vzpomínky z dětství.
- *Respondent získal nového sourozence*, ať už s příchodem nového rodiče a jeho dítěte do rodiny nebo narozením nového potomka rodičů v rekonstruované rodině, a to z toho důvodu, abychom mohli nahlédnout do problémů v rekonstruovaných rodinách v souvislosti se sourozeneckým vztahem
- *Věk respondenta při vzniku rekonstruované rodiny 5-10 let* z toho důvodu, že si respondent dokáže vzpomenout na situace, které se děly v jeho pěti letech a zároveň se nebudeme pohybovat v období puberty, která do vzniku rekonstruované rodiny jistě přináší určité komplikace.

Bez předchozího úmyslu byly jako respondentky vybrány čtyři slečny, které odpovídaly výše zmíněným kritériím a souhlasily na účasti v tomto výzkumu. V následující části budou jednotlivé respondentky představeny a budou uvedeny základní informace, které jsou v tomto výzkumu podstatné.

Nela: První respondentkou, která byla vybrána do tohoto výzkumu byla Nela, které je nyní 22 let. Nela nemá sourozence z původní rodiny a její biologičtí rodiče se rozvedli, když jí bylo 5 let. Matka si našla nového partnera ještě před formálním rozvodem, takže Nele bylo v té době také 5 let. Po vzniku rekonstruované rodiny bydlela Nela s matkou a nevlastním otcem Honzou v bytě. Později proběhla svatba, při které bylo Nele 8 let. Nela měla v nové rodině dalšího sourozence, který se narodil, když jí bylo 9 let a jmenuje se Jonáš. S biologickým otcem se pravidelně stýkala do svých 10 let a poté byly návštěvy velmi zřídka.

Anastázie: Další respondentkou byla Anastázie, které je 23 let. Anastázie měla sourozence z původní rodiny, a to konkrétně bratra Martina, kterému bylo 12 let, když se Anastázie narodila. Její biologičtí rodiče se rozvedli, když jí nebyl ani jeden rok. Matka si nového partnera našla až o pět let později, kdy bylo Anastázii 5 let a jejímu bratrovi 17 let. Po vzniku rekonstruované rodiny bydlela rodina v bytě. Později proběhla svatba, při které bylo Anastázii 5 let. Anastázie měla v nové rodině dalšího sourozence, který se narodil, když jí bylo 5 let. Její sestra Dana je tedy o pět let mladší. Později se celá rodina přestěhovala do domu na vesnici. S biologickým otcem se od rozvodu nestýkala. Byla to domluva mezi matkou a biologickým otcem. Svého otce vyhledala až v 15 letech a postupně si s ním buduje vztah.

Vendula: Respondentce Vendule je nyní 23 let. Vendula měla sourozence Lukáše z původní rodiny, kterému bylo 7 let, když se narodila. Její biologický otec zemřel, když Vendule byly tři roky a matka si později našla nového muže. Nevlastní otec Miloš přišel do rodiny, když bylo Vendule 5 let a Lukášovi 12 let. Po vzniku nové rodiny bydleli všichni spolu v bytě a později se odstěhovali do domu na vesnici. Její matka se podruhé nevdala. Později ale získala Vendula dalšího sourozence, kterým je její bratr Zdeněk, který se narodil, když bylo Vendule 10 let. S biologickým otcem se nestýká z důvodu úmrtí.

Aneta: Poslední respondentkou je Aneta, které je nyní 23 let. Aneta měla dva sourozence z původní rodiny. Jsou to starší sestry Kateřina a Tereza. Kateřina se narodila o 10 let dříve než Aneta a Tereza o 5 let dříve. Biologičtí rodiče se rozvedli, když bylo Anetě 5 let. Matka si nového partnera Pavla našla, když bylo Anetě 8 let a o 3 roky později proběhla svatba. Rodina bydlela společně v bytě a později se odstěhovali do domu. Aneta měla v nové rodině

dalšího sourozence, kterým byl bratr Vojta a narodil se, když bylo Anetě 12 let. S biologickým otcem se musela stýkat do 15 let dle nařízení soudu, ale od té doby se ho snaží nekontaktovat.

4.2 Analýza dat

Tato podkapitola se věnuje výsledkům výzkumu, které byly zpracovány výše uvedenými metodami. Výsledky jsou rozděleny do čtyř velkých oblastí dle výzkumných otázek, pod které jsou zařazeny konkrétní zjištěné stavy či problémy.

4.2.1 Příchod nového rodiče do rodiny

První velká oblast tohoto výzkumu se věnovala příchodu nového rodiče do rodiny. Je to pro všechny velká změna, která evokuje různé reakce členů v rodině. Tato situace může dále ovlivnit celý společný život nové rodiny. Respondentky o tomto tématu mluvily otevřeně, nebylo to pro ně téma, které by je určitým způsobem zraňovalo. Tyto začátky byly u třech respondentek spíše příjemné a u jedné spíše nepříjemné.

- **Nela:** Respondentka Nela vnímala příchod nového rodiče do rodiny z počátku pozitivně. V té době jí bylo 5 let. Jejich seznámení nebylo formální a z počátku si myslela, že je Honza pouze maminky kamarád. Vztah matky s Honzou začal již před odchodem matky s Nelou od biologického otce, a proto Nela nevnímala Honzu jako nového člena jejich rodiny. Toto uvědomění přišlo až v době, kdy se přestěhovali všichni tři spolu do bytu a biologický otec tam s nimi nebydlel. Honza byl pro Nelu kamarád, se kterým jezdila na výlety a dělali spolu spoustu zábavných činností a her. Ze začátku byl tedy Honza kamarád a v rodině tento vztah fungoval. Za velmi krátkou dobu si byl Honza jistější ve své nové roli a snažil se převzít otcovskou autoritu. Tento okamžik byl dle slov Nely zlom, který zhoršil situaci v rodině a vztah mezi nimi.
- **Aneta:** Aneta i její rodina měli dost velké problémy s biologickým otcem Anety. Proto byla Aneta vděčná za nového člena rodiny, kterým se stal Pavel. Matka velice pečlivě vybírala nového otce pro své děti a Pavel byl přijat celou rodinou dobře. I přes problémy s biologickým otcem se Pavel nevměšoval do konfliktů mezi matkou a biologickým otcem a tím předcházal dalším konfliktům. Pro Anetu byl Pavel jako kamarád, který jí

určitému způsobem nahrazoval tu správnou otcovskou pozornost a ona byla za čas strávený s ním velmi vděčná. Často jezdili na různé výlety. Anetě bylo v té době 8 let. Pavel se ale zhostil nové otcovské role poměrně brzy a byl podle slov Anety přísnější než matka, tudíž docházelo v rodině ke konfliktům, které se ale vždy vyřešily a nevznikaly další velké problémy.

- **Anastázie:** Anastázie vnímala příchod Petra kladně. Jejich seznámení bylo neformální a Anastázii bylo v té době 5 let. Fakt, že je Petr její nevlastní otec pochopila poměrně rychle, neboť mu od pěti let musela říkat tati a s biologickým otcem se nestýkala. Na tyto začátky vztahu ale vzpomíná velmi ráda. Vyzdvihuje hlavně hodně pozornosti, kterou dostávala od matky a nevlastního otce. Rodina často jezdila na výlety i s jejím sourozencem Martinem z původní rodiny a také chodili na procházky. Petr s dětmi dělal různé „blbosti“ a hodně se jim věnoval. Snažil se být jako kamarád. Poté spolu začali všichni bydlet v bytě a o něco později přišel zlom, který se projevil ve větší autoritě Petra. Anastázie už netrávila s Petrem tolik času a cítila se ostrčená. Časem začal Petr dětem rozkazovat a velmi rychle si zvykl na otcovskou roli, což přinášelo konflikty.
- **Vendula:** Respondentka Vendula přišla o svého biologického otce z důvodu úmrtí, které nastalo, když jí byly tři roky. Vzhledem k věku si svého otce příliš nepamatuje. Nový člen rodiny jménem Miloš přišel, když Vendule bylo 5 let. Jejich seznámení bylo neformální a Vendula měla z počátku radost, že má v životě kromě bratra Lukáše z původní rodiny dalšího muže. Toto nadšení ale velice rychle opadlo, protože Miloš se příliš nesnažil o kamarádství s členy nové rodiny. Hned v začátcích přebral veškerou autoritu v domě a začal rozhodovat o všem, co se v rodině děje. Vendula po nocích plakala a často se chodila schovat ke svému staršímu bratrovi Lukášovi. Příchod nového rodiče nesla ze všech respondentek nejhůře. V tomto případě totiž neměla nová rodina kamarádky a veselý začátek.

Nový rodič a jeho chování po příchodu do nové rodiny

Respondentky popsaly začátek jejich rekonstruované rodiny s příchodem nevlastního rodiče. Ve všech rodinách přišel do rodiny nevlastní otec a respondentky tak měly novou autoritu v domácnosti. Z odpovědí tří respondentek vyplynula snaha o kamarádství ze strany nevlastního rodiče v začátcích, která se ale rychle přehoupala do autoritativního vedení domácnosti a výchovy jeho nevlastních dětí (dítěte). Respondentka Vendula toto kamarádství v rodině neměla a nevlastní otec rovnou přešel do výchovné fáze.

Anastázie (23 let): „Petr s námi chodil na procházky a pak jsme spolu bydleli a bylo to hrozně fajn. Jezdili jsme pořád na výlety a pořád jsme někam chodili společně. Docela rychle si ale na všechno zvyknul a už se necítil tak nejistě ve svojí roli, a to byl ten problém. V tu chvíli přišel ten zlom a z něj byl ten „zlej táta“, kterej už nebyl můj kamarád a věnoval mi málo času, na to jsem nebyla od něj zvyklá.“

Nela (22 let): „No jako byli jsme kamarádi, dobrý dobrý, dělali jsme spolu blbiny a jezdili na výlety a pak se to zlomilo a on začal přebírat tu autoritu a otcovskou roli. To byl velkej zlom a mě to hrozně štvalo.“

Vendula (23 let): „On se ani nesnažil být kamarád a nebyl ani chvíli hodnej, hned začal remcat do všeho a snažil se nás vychovávat, a to bylo špatný. Miloš nás nikdy nepřijal a už od začátku proti nám zbrojil.“

Aneta (23 let): „Ze začátku to byl kamarád, který nás bral na výlety. Dost brzy se už začal víc podílet na výchově a vznikaly tam konflikty. Hlavně Pavel byl o dost přísnější na nás než mamka, takže to vytvářelo dost konfliktů s mamkou.“

Pozornost matky pro dítě s příchodem nového rodiče

Názor na úbytek pozornosti se v odpovědích nejprve trochu lišil. Později z odpovědí ale vyplynulo, že u každé respondentky byl přeci jenom malý náznak ztráty pozornosti v nové rodině. Velký vliv měl také fakt, zdali měla respondentka sourozence z původní rodiny, protože mohla čas trávit s ním a nepociťovala takovou změnu. Nela (22 let) to ale zajisté pociťovala nejvíce a z jejích odpovědí také vyplynulo, že se pozornost matky ubírala hlavně k diskotékám, což souvisí s věkem matky v té době (věk matky Nely byl v té době 20 let).

Všechny respondentky se ale shodly na tom, že největší úbytek pozornosti přišel až s příchodem dalšího sourozence.

Aneta (23 let): „Ze začátku jsme byly jen s mamkou. Trávila jsem s ní spoustu času hraním, na zahradě, se sestřičkami, na procházkách a výletech. Potom když přišel Pavel, tak si nevybavuju, že by nám tolik vzal pozornost mamky. Jako určitě se nám v tu chvíli věnovala méně, ale já to tak nevnímala. Ale asi to bylo tím, že mi to vynahrazovaly sestřičky a já byla s nimi.“

Nela (22 let): „No já si pamatuju, že když jsem byla já a ona poznala Honzu, tak já byla hodně často u babičky s dědou a mamka běhala po diskotékách a všude možně. Vlastně si mě moc nevšímala a já byla pořád u babičky žejzo. Tohle přestala dělat, až když se narodil brácha a to už měl tu pozornost na sobě zase on.“

Anastázie (23 let): „Oni trávili veškerý čas s námi (Anastázií a jejím bratrem Martinem z původní rodiny). Takže když se šlo na „rande“, tak nás rodiče brali vždy s sebou. Jezdili jsme na výlety a prostě všechno společně. Já si třeba nevybavuju, že by nás k někomu dali a šli někam sami. Té pozornosti bylo méně asi až později, když se s tátou víc poznali a pak když se narodila ségra no.“

Vendula (23 let): „Máma se nám hodně věnovala, když jsme přišli o tátu, ale pak bylo období, kdy se hodně věnovala Milošovi a já jsem na to nebyla zvyklá. Byla jsem jenom já a Lukáš a najednou tam byl někdo třetí. Vždycky mi večer chodila číst pohádku a v tuhle dobu najednou nic. A já jsem z toho byla smutná a chodila jsem každou noc spát k Lukášovi do postele.“

Seznámení s nevlastním otcem

U všech respondentek přišel do rodiny muž. Při otázce na seznamování s novým členem rodiny všechny jednoznačně odsouhlasily, že se nejednalo o žádné formální seznámení. S novým rodičem se potkaly na procházce, u auta či jej pouze viděly z okna. Po těchto odpovědích přišla otázka, kdy tedy přišlo takové to uvědomení, že tohle je jejich nový nevlastní otec a jak si to uvědomily. Odpovědi byly opět jednoznačné. To pravé uvědomění přišlo ve chvíli, kdy začali všichni bydlet v jednom bytě/domě jako rodina. Nikdo nepředstavil respondentkám nového muže jako jejich „nového tátu“ nebo jim nevysvětlil,

kdo tato osoba vlastně je. Pro ty, které byly stále ve styku se svým biologickým otcem to bylo velmi zmatečné a nevěděly, co se to vlastně děje. Respondentky uvedly, že zpětně by ocenily, kdyby jim matka představila nového člena rodiny formálně, aby věděly, co se v rodině děje.

Nela (22 let): „Já jsem se to vlastně nedozvěděla vůbec od mámy. Potkala jsem ho, když jsem jela s mámou v autě a on přiběhl k autu v žlutý bundě, takovej mladej kluk a já říkám dobrý den. Vůbec jsem nevěděla, kdo to je žejo a časem jsme spolu začali trávit víc času a pak bydlet, ale máma mi vůbec neřekla, že tohle je její nový partner a pořád jsem měla i svého vlastního tátu.“

Anastázie (23 let): „Mamka teda byla do té doby sama a pak si našla Petra. Asi jsem se o něm nijak nedozvěděla, spíš k nám začal chodit na návštěvy a chodili jsme na procházky i s mámou a bráchou. Takže takhle jsem ho poznala a já jsem si v tom věku (5 let) asi neuvědomovala, že tohle je můj nověj táta.“

Vendula (23 let): „Bylo mi pět let a já si to do dneška pamatuju. Stáli jsme ve starým bytě v okně a Miloš měl tenkrát džínovou bundu a máma na něj ukazovala a řekla nám hele tohle je strejda Miloš. Pak jsme za ním začali jezdit no a když už jsme spolu bydleli, tak už ti to dojde a je to jasný.“

Aneta (23 let): „No Pavel nám určitě nebyl nijak představenej. Poprvé jsem ho viděla v ZOO na nějakým dětským představení. Začali jsme spolu chodit na procházky, a to jsem jako poznala už, že ho má mamka ráda. No a časem jsme už spolu i bydleli, a to už to bylo všem jasný.“

4.2.2 Vztahy respondenta s dalšími členy v rekonstruované rodině

Další důležitou oblastí v tomto výzkumu byly vzájemné vztahy mezi respondentkami a dalšími členy v rodině, zejména s vlastní matkou, vlastním otcem, nevlastním otcem, novým sourozencem, případně sourozencem z původní rodiny. Vztahy hrají velmi důležitou roli v rekonstruované rodině a můžou ovlivnit i její chod. V oblasti vztahů se tyto rodiny mohou podílet s problémy, což potvrdily i respondentky níže.

Vztah respondentky s biologickou matkou

- **Nela:** Vztah mezi Nelou a její matkou byl z počátku negativní. Po rozvodu s bývalým manželem Nela vyčítala matce, že se s ním rozvedla. Velmi špatně to nesla a nechápala, proč už nechce matka s otcem být. Poté začaly bydlet s Honzou a Nela postupně začala chápat, jak to celé s biologickým otcem bylo. Matku začala více respektovat a chápat a vybudovaly si spolu krásný a klidný vztah. Jediné, co Nela dodnes strádá, je určitý fyzický kontakt s matkou. Chybí jí obětí a více fyzického propojení, které by dnes, a i zpětně velice ocenila.

„Vztah s mamkou mám dneska úplně úžasnej a jsme hodně propojený. Jediný, co mi chybí a chybělo mi to i v dětství bylo trochu víc fyzična. U nás se moc neprojevovaly emoce víc a jako neexistovalo, že bys přišla a nastalo obětí a tak, to prostě vůbec. To bych ocenila i dneska se pořádně pomazlit (smích).“

- **Aneta:** Aneta se svojí matkou měla z počátku také složitější vztah. Rozvod rodinu velmi poznamenal a matka nevěděla, co má dělat, a tak kopala kolem sebe a nedokázala přijmout útěchu. Anety biologický otec se je snažil rozdělit a poštvat proti sobě, ale nepodařilo se mu to. Po příchodu Pavla měly občas nějaké konflikty, které vyvolával právě on, ale vždycky si k sobě našly znovu cestu. Dnes jsou z nich velmi dobré kamarádky a Aneta se o svou matku může opřít a často si k ní chodí pro rady. Zmiňuje, že by jednou chtěla být taková matka, jako je ta její.

„Co se týká mamky, náš vztah nebyl nejdřív úplně růžovej. Celý ten rozvod nás hodně poznamenal a mamce to hodně ublížilo. Potom hodně kopala kolem sebe. Ale ten vztah se určitě časem zlepšil. Dřív jsem spoustu věcí nechápala a hodně jsem jí ubližovala. Dneska to všechno už vidim úplně jinak víc. Dneska je to fakt moje kamarádka. Můžu s ní o všem mluvit a je to moje podpora. Máme to tak obě navzájem. Jednou bych chtěla být jako ona, akorát bez toho hroznýho začátku s mým otcem, ten bych si klidně odpustila.“

- **Anastázie:** Anastázie měla do svých 10 let s matkou pozitivní vztah. Hodně se jí věnovala a dělaly spolu spoustu činností. Nevlastní otec už jim trochu narušoval jejich vztah, ale nebylo to nic zásadního. Velký zlom uvádí Anastázie v době, kdy začalo ze

strany nevlastního otce fyzické násilí. V tu chvíli měla s matkou nejhorší vztah, protože od ní očekávala zastání a pomoc, které ale nepřicházelo. Jejich vztah se opět zlepšil s odchodem Anastázie od rodičů v jejích 17 letech. Od té doby mají velmi pozitivní vztah a jsou z nich, jak sama uvádí, nejlepší kamarádky.

„Můj vztah s mamkou nebyl moc dobrý. Nejhorší to bylo v té době, kdy začalo ze strany nevlastního otce fyzický násilí a já od mamky chtěla hrozně pomoci. Dneska už to chápu všechno úplně jinak a zpětně vím, že mi pomohla úplně nejvíc, když mi dovolila se v sedmnácti odstěhovat. No a od doby, co bydlím sama, je náš vztah tak úžasnej, že vychvalovat do nebe je málo. Nejlepší vztah s mamkou máme teď. Jsme prostě nejlepší kámošky.“

- **Vendula:** Vztah Venduly a její matky byl z počátku také negativní. Celá rodina byla poznamenána úmrtím biologického otce. Vendula si ho příliš nepamatovala, ale matka na tom byla v jednu chvíli opravdu zle a s nikým nekomunikovala. Poté se objevil Miloš a Vendula měla radost, že někdo matku opět rozveselí. Vendula ale brzy pocítila mírnou snahu o postrkování matky proti ní. Její vztah s matkou se nemohl vyvíjet, neboť jim do toho stále zasahoval Miloš. Ani dnes nemá Vendula s matkou pozitivní vztah, protože si ho dosud nevytvořily a nyní vznikají další problémy, kvůli kterým mají spolu konflikty – např. sirotčí příspěvek, který Vendule matka nechce dávat.

„S mámou nemáme spolu takovej vztah, jakěj bych chtěla. Není to úplně špatnej vztah, ale nejsme kamarádky a hodně spolu bojujeme. Nehledě na to, že teď bojujeme i hodně ohledně peněz, protože má můj sirotčí, kterej mi nikdy nedala, a ještě má svůj vdovskej a já z toho nemám nic. Celý si to nejvíc uvědomuji až teď, když vidim, jakěj vztah mají jiný lidi se svojí mámou.“

Vztah respondentky s biologickým otcem

- **Nela:** Vztah mezi biologickým otcem a Nelou byl i po rozvodu pozitivní. Nela k němu pořád chodila na návštěvy a pro ni byl on její otec. Největší zlom uvádí Nela kolem deseti let jejího věku, neboť biologický otec ztratil zájem o kontakt a jejich pravidelné schůzky se postupně zmenšily na minimum. Po této situaci začala Nela více inklinovat k Honzovi a biologického otce již nevyhledávala. Dnes se už nevidají, jejich vztah je na

neutrální rovině. Nela uvádí, že jí její otec už ani nepozná a nebyl na žádné důležité události v jejím životě. Kontakt ani jeden nevyžaduje a takto je to již pět let.

„Já jsem ze začátku hodně inklinovala k vlastnímu otci, a proto jsem vlastně Honzu nebrala vůbec jako tátu, protože já jsem tátu pořád měla žejo. A kolem deseti let si myslím, že táta začal na mě kašlat a já jsem si v té době uvědomila, že k němu už nechci chodit a že dělá jenom problémy nám s mámou a náš vztah nějak vyšuměl. Dneska už se vůbec nestýkáme.“

- **Aneta:** Respondentka Aneta uvádí zajisté nejvíce negativní vztah se svým biologickým otcem. Po rozvodu otec dělal bývalé manželce velké problémy. Aneta měla soudem stanovený styk s otcem, který byl každý lichý víkend v roce a některé prázdniny či svátky. Návštěvy otce se ale Aneta vždy velmi bála. Často před ní shazoval vlastní matku a snažil se Anetu přetáhnout na svou stranu. Byl dobrý manipulátor a snažil se rodinu rozeštvát. Od patnácti let nemá tento styk Aneta soudně nařízený, tudíž se nekoná. Od patnácti let biologického otce nevidá a nyní je šťastná, že s ním není v kontaktu. Vztah mají i nyní negativní.

„Otec nás všechny psychicky deptal. Semnou neustále psychicky manipuloval, snažil se mě od všech odtrhnout. Všechny poštvával proti mně. Když jsem měla ject k tátovi, byla jsem hrozně nervózní, po cestě k němu jsem zvracela. Bála jsem se, že si mě tam nechá. Pořád vyhrožoval mámě, že jí pošene k soudu a že nás od ní dostane. Hodně se vyptával, koho mám radši a urážel mámu i Pavla. Dneska jsem hrozně šťastná, že už ho nikdy nemusim vidět.“

- **Anastázie:** Anastázie se svým otcem nebyla v kontaktu až do patnácti let. Rodiče se takto domluvili a otec tuto domluvu respektoval a nesnažil se zasahovat do jejich života. V 15 letech Anastázie sama vyhledala otce a snažila se s ním navázat kontakt hlavně z důvodu fyzického násilí od nevlastního otce. Často biologickému otci volala a plakala, že chce k němu. Konalo se několik „únikových“ akcí, ale Anastázie vždy vydržela u biologického otce maximálně jeden den. Jejich vztah se budoval velmi složitě a pomalu. Dnes mají pozitivní vztah, ale je velmi chladný. Anastázie uvádí, že k němu nemá

vybudovaný takový vztah jako například k matce a cítí nedostatek lásky. Má velký problém odpustit svému otci to, že odešel od jejich rodiny.

„Já jsem s tátou v kontaktu nebyla až do 15 let, protože se takhle s mamkou domluvili. Pak jsme se spojili a ten vztah se vyvíjel hodně pomalu a nebyl to perfektní vztah. Dneska je to 8 let a asi se to pořád zlepšuje, ale ten vztah je hrozně chladnej a studenej. Jsme oba stejné povahy a nedokážeme spolu dlouho vydržet. Nedokázala jsem si k němu vybudovat pevný vztah, a hlavně mu prostě nikdy neodpustím, že nás opustil. To semnou bude pořád.“

- **Vendula:** Vendule zemřel biologický otec, když jí byly tři roky. Za tu dobu si s ním nestihla vypěstovat ještě tak silný vztah a příliš si ho nepamatuje. Dnes na něj ráda vzpomíná a je v jejím srdci napořád.

„Já jsem si tátu moc nepamatovala. Jenom nějaký střípky, ale pamatuju si, že jsem v noci pořád plakal a chodila za Lukášem do pokoje. Jako teď už ví, že mi do života hrozně chyběl, ale neudělám nic.“

Vztah respondentky s nevlastním otcem

- **Nela:** Nela měla z počátku s Honzou pozitivní vztah. On se snažil být kamarád a trávili spolu hodně času. Honza ale velmi rychle převzal otcovskou roli a začal Nelu vychovávat. Ona se ale stále stýkala s biologickým otcem, a tak nevnímala Honzu jako jejího otce. Často docházelo ke konfliktům a Nela říkala „*ty mi nemáš co rozkazovat, protože nejsi můj táta*“. Docházelo mezi nimi k hádkám, které navazovaly na Honzovu snahu Nelu vychovávat. Zlom přišel v deseti letech Nely, protože její biologický otec o ní přestal jevit zájem a ona začala více inklinovat k Honzovi a více ho tolerovala jako svého nevlastního otce. Časem ale začal Honza Nele spoustu věcí zakazovat a ona si nemohla budovat sociální status. Dalším problémem v jejich vztahu bylo narození nového sourozence, ke kterému se Honza choval diametrálně odlišně a Nela vše odnášela a byla za vše trestána. Nejhorší období jejich vztahu udává mezi 7-12 lety věku Nely. Později se začal jejich vztah zlepšovat a postupem času si vybudovali poměrně pozitivní vztah, který mají i dnes.

„S Honzou jsme byli nejdřív kamarádi a pak přišel ten zlom. Nejhorší období bylo od pěti do dvanácti let podle mě. Já jsem mu často říkala, že není můj táta a nebude mi říkat, co mam jako dělat. To bylo kolikrát fakt vyhrocený a vznikaly z toho velké hádky. Ale podle mě to bylo hodně ovlivněné tím, že jsem se pořád stýkala s tátou. Pak se to uklidnilo a bylo to fajn. Dneska je to spíše pozitivní vztah, ale trochu chladnější.“

- **Aneta:** Respondentka Aneta měla jako jediná ze všech respondentek poměrně pozitivní vztah s nevlastním otcem již od počátku až do dnes. Jelikož její biologický otec dělal rodině problémy, tak Aneta velmi uvítala v rodině nového muže. Trávili spolu hodně času a vybudovali si poměrně kladný vztah. Později se objevily nějaké konflikty, neboť Pavel byl na děti trochu přísnější než Anety matka, a tak se občas všichni pohádali. Hádky ale nebyly příliš velké a nezasahovaly do budování vztahu Anety s Pavlem. Postupně si vybudovaly spíše pozitivní vztah a je tomu tak i dnes.

„Pavel byl od začátku kamarád. Pak teda rychle překlopil a už se snažil vychovávat, ale i přes to jsem ho měla ráda. Nahrazoval mi toho opravdovýho tátu. Občas jsme se pohádali, ale vždycky se to nějak vyřešilo. Někdy to trvalo den a někdy týden, ale vlastně to nikdy nedošlo do nějakýho úplnýho vyhrocení. Myslím, že jsme si vybudovali docela hezký vztah, a i když se dnes už moc nevidáme, pořád ho mám moc ráda.“

- **Anastázie:** Vztah Anastázie a jejího nevlastního otce Petra byl v úplných začátcích pozitivní. Jezdili na různé výlety a trávili čas společně, ale toto kamarádství se rychle překlátilo do autoritativního chování. Petr začal velmi brzy Anastázii a jejího bratra Martina z původní rodiny vychovávat. Často měla rodina konflikty a Petr je vytvářel. Snažil se poštvat matku proti dětem a sourozence proti sobě. Později přišel velký zlom, kterým bylo fyzické trestání Anastázie a od té doby se pro ni všechno změnilo. Vztah s Petrem se už nedal dále napravit. Anastázie mluví o Petrovi jako o člověku, „*který mě dokáže rozbrečet jenom na něj pomyslím*“. Hádky probíhaly na denní bázi a konflikty končily rozbitím dveří nebo úprku Anastázie k biologickému otci (k tomu docházelo až od jejích 15 let). Budování tohoto vztahu bylo nadále velmi složité a rodina opravdu nebyla stmelená. Po narození nového sourozence se tento vztah ještě více zborčil a pozitivní na něm nebylo už téměř nic. V sedmnácti letech se Anastázie odstěhovala a

od té doby konflikty ustaly, protože už neprobíhal tak častý kontakt. Dnes je jejich vztah neutrální, ale velmi chladný a plný nenávisti ze strany Anastázie. Někaké konflikty se objeví i dnes, ale už neprobíhá fyzické trestání.

„Když pomyslím na Petra, tak převažuje to negativní. To první, co si vybavím, je to špatný. To hezký tam bylo taky, ale jen chvíli a je to schovaný za těma všema problémama. Petr mi dělal ze života peklo. Tenhle vztah byl mega hrbolatej a hodně drsnej. Jeho chování a psychickéj a fyzickéj teror mě donutili se odstěhovat v sedmnácti od rodiny a postavit se na svoje nohy, protože kdybych tam zůstala, tak by mě jednou prostě zabil a já to vim. Byl hrozně hnusnej a mlátil mě, nikdy mu to neodpustím a doufám, že karma funguje. Nenávidím ho už navždy. Dneska ho respektuju jenom kvůli mámě, ale pořád se hádáme a občas si říkam, co je tenhle netvor zač a odkud přišel.“

- **Vendula:** Respondentka Vendula měla se svým nevlastním otcem negativní vztah již od začátku. Miloš se nesnažil ani v začátcích o kamarádství se svými nevlastními dětmi a rovnou přešel do fáze výchovné. Již od vytvoření jejich nové rodiny vznikaly konflikty, které vytvářel převážně Miloš. Nejdříve se zaměřil na bratra Lukáše z původní rodiny a později se zaměřil i na Vendulu. Vendula vnímá svého nevlastního otce jako „hrozně zlého člověka“. Miloš často zakazoval Vendule chodit za kamarády a budovat si sociální status. Často dostávala měsíční zákazy vyjít z domu. Později vyvíjel Miloš i fyzický nátlak a Vendule začal ubližovat. Jejich vztah byl od počátku negativní a nevyvíjel se dobrým směrem. Dnes se vídají pouze střídme a jsou ve fázi, kdy se ani nepozdraví. Nenávist ze strany Venduly je opravdu silná.

„V životě bych nedovolila, abych měla přítele nebo manžela, kterej prostě.. Miloš nás nikdy nepřijal, ani mě ani Lukáše a bylo to fakt sakra špatný. A čím jsem starší, tím víc si to uvědomuju. Je to hroznej člověk, nikdy nás nepřijal. On pro mě nikdy nic neudělal. A čím jsem starší, tím víc si uvědomuju, jak hrozně ho nenávidím. Nechtěl mě nikam pouštět, ubíral mi možnost vytvořit si nějaký přátelství nebo vztah. Dával mi měsíční zarachy jen tak a ani facky mě neminuly. Já byla hrozně našťvaná a utíkala jsem z baráku. On mi prostě zkazil celej život a já ho nikdy nepřestanu nenávidět.“

Oslovování nevlastního otce

Po nahlédnutí do vztahu mezi nevlastním otcem a respondentkou bylo zkoumáno oslovování nevlastního otce. Tři respondentky nevlastního otce oslovují pouze jménem a nikdy nebyly nuceny k oslovování jej jako „otce“. Uvedly také, že by mu nikdy „tati“ nedokázaly říkat, protože to jednoduše jejich táta není a jsou rády, že ho takto oslovovat nemusely. Dále uvedly, že to bylo pro ně velmi matoucí v raném dětství, neboť byl v rodině jeden táta a jeden další muž, který nahradil jejich biologického otce, ale ony mu tati říkat nemusely. Čtvrtá respondentka (Anastázie) uvedla, že byla od mala nucena oslovovat svého nevlastního otce jako „tátu“ a že díky tomu má k tomuto oslovení pouze negativní pocity.

Anastázie (23 let): „No já jsem už od počátku byla nucena mu říkat tati, takže od té chvíle jsem věděla, že je to můj táta, ale pak už jsem mu takhle říkat nechtěla, když jsem byla větší, ale Petr to nedovolil. Všechny moje kamarádky říkaly nevlastnímu tátovi jménem a já prostě byla nucená mu říkat tati a do dneška z toho mam husinu, protože mi tohle všechno úplně zhnusil.“

Nela (22 let): „Nikdy jsem mu táto říkat nemusela. Já mu vždycky říkala Honzo, akorát si pamatuju, že cca v 1. třídě, když jsem uměla číst, že se všichni jmenovali stejně a měli na zvonku Novákovi (smyšlené příjmení) a já tohle jméno nikdy neměla, a to mě štvalo.“

Vendula (23 let): „Já jsem mu nikdy táto říkat nemusela. Asi by o to stál, ale já už v pěti letech věděla, že to nikdy nedokážu, a to z toho důvodu, jak moc je to zlej člověk. Vlastně si nedokážu představit, že bych mu říkala táto, protože to prostě můj táta přece není a nikdy nebude.“

Aneta (23 let): „Já jsem vždycky říkala jenom Pavel. Nikdy jsem mu asi ani neřekla tati. Prostě to máme takhle nastavené a vyhovuje to nám všem. Pavel by asi ocenil, kdybych mu tak říkala, ale nikdo na mě nikdy netlačil a jsem za to ráda.“

Vztah respondentky se sourozencem z původní rodiny

- **Nela:** Respondentka Nela nemá z původní rodiny žádného sourozence. Nového sourozence získala až po vzniku rekonstruované rodiny.

„Já jsem byla sama s mamkou a tátou. Žádnýho sourozence jsem neměla, to až potom s Honzou se narodil brácha.“

- Aneta:** Aneta má z původní rodiny dva sourozence, konkrétně dvě sestry – Kateřinu a Terezu. Sestry jsou starší a Aneta s nimi měla vždy kladný vztah. Jejich vztah se hodně vyvíjel při nátlaku biologického otce na jejich matku a novou rodinu. Sestry se dokázaly stmelit a navzájem se podporovat a být si oporou. Po příchodu nevlastního otce proběhla z jeho strany mírná snaha o rozeštvání sester, ale vše se brzy uklidnilo a žádný vztah nebyl narušen. Naopak Aneta je velmi vděčná za své sestry, neboť při vzniku nové rodiny trávily čas spolu a díky tomu tolik nevnímaly úbytek pozornosti ze strany matky.

„Terezka a Káťa jsou moje milované ségry. Máme spolu krásný vztah a vidáme se i dneska dost často. V dětství se nás vlastní a pak i nevlastní otec snažil rozeštvat, ale nepovedlo se mu to, a naopak jsme se hodně spojily. Díky nim jsem to všechno vlastně přežila, protože kdybych na to byla sama? To vůbec nevím, jaký by to bylo. Teď nemluví o Pavlovi, protože s ním se pak všechno srovnalo, ale spíš šlo o biologického otce, který dělal velké problémy a holky mi byly velkou podporou.“
- Anastázie:** Anastázie má z původní rodiny jednoho bratra jménem Martin, kterému je dnes 37 let. Když se Anastázie narodila, bylo Martinovi 12 let a o svoji sestru se rád staral. Vybudovali si postupně krásný a pevný vztah a Martin byl pro Anastázii ten starší bratr a ochranitel před celým světem. Po příchodu nevlastního otce do rodiny byl Martin pro Anastázii velkou oporou a díky němu celou situaci zvládala lépe. Díky velkému věkovému rozdílu byl Martin velký bratr a o Anastázii se staral. Jejich vztah byl velmi pozitivní a vyvíjel se správným směrem. Zlom přišel v období, kdy si našel Martin svou nynější manželku a Anastázie pocítila ztrátu jeho pozornosti. Vše se ale časem zlepšilo a dnes mají vztah s trochu větším odstupem, ale stále velmi pozitivní a podporují se navzájem.

„Mám teda bráchu, kterému bylo dvanáct, když jsem se narodila. On to měl asi složitější než já, protože když přišel Petr, tak mu bylo 17 let a pořád se do toho stýkal s našim vlastním otcem a hlavně byl skoro dospělej a chtěl si žít svůj život. Ale o mě se vždycky hrozně hezky staral a moc mi pomáhal, když přišel Petr a s ním to všechno zlé. Já mu budu za to navždycky vděčná, a to hlavně za to, že to semnou všechno protrpěl, protože

bez něj bych to nedala. Náš vztah tohle peklo jenom upevnilo a já jsem za to dneska vlastně strašně vděčná.“

- **Vendula:** Vendula měla při vzniku rekonstruované rodiny jednoho sourozence z původní rodiny, kterým je bratr Lukáš, kterému je dnes 29 let. Díky velkému věkovému rozdílu to byl pro ni starší bratr, který jí velmi pomáhal. Po smrti jejich otce se Lukáš na nějakou dobu uzavřel hodně do sebe, ale stále podporoval i Vendulu, která s ním trávila mnoho času a vypěstovali si tak krásný a důvěrný vztah. S příchodem nevlastního otce se jejich vztah dále upevňoval, protože se společně bránili chování nového otce. Vendula je za Lukáše velmi vděčná, protože jí byl velikou oporou, když začal Miloš organizovat celé rodině život a dětem dělat problémy. Dnes je vztah mezi Lukášem a Vendulou chladnější, protože má každý z nich vlastní život a samotná Vendula by stála o větší kontakt, ale i přes to je jejich vztah velmi kladný a podporují se i nadále.

„Lukáš je můj milovanéj brácha. Dřív jsme spolu trávili hodně času a mě teď hodně mrzí, že už na sebe nemáme tolik času. Ale on pro mě byl vždycky ten chybějící táta. Vždycky jsem v něm měla podporu a vztah máme hodně blízký právě kvůli tomu všemu, co se stalo. On si ten příchod Miloše protrpěl mnohem víc. Byl pro něj větší boxovací pytel, než já a Lukáš nejdřív všechno odnášel. Pak Miloš přešel na mě, ale spolu s Lukášem jsme byli nepřekonatelní.“

4.2.3 Příchod nového sourozence do rodiny

Další velkou oblastí v tomto výzkumu byl příchod nového sourozence neboli sourozence, který měl stejnou matku jako respondentky, ale jiného biologického otce. Najednou byl v rodině další sourozenec a ten měl oba biologické rodiče na stejném místě. Pro respondentky to byla nová situace, která s sebou přinášela pozitivní i negativní změny.

- **Nela:** Příchod nového sourozence byl pro Nelu velkým překvapením. Rodiče jí nijak nepřipravovali na příchod nového sourozence a ona to zjistila až cca v 7-8 měsíci těhotenství, protože její maminka je drobné postavy a nebylo to na ní dlouho poznat. Nela byla z počátku zaskočená, protože tuto situaci nečekala, ale později byla ráda, že

nebude v rodině sama. Pak se narodil její bratr Jonáš a Nele bylo v té době 9 let. Jako dominující vzpomínku uvádí Nela situace, kdy Jonáš jenom brečel a vyžadoval pozornost všech okolo. Začátek jejich vztahu nebyl příliš pozitivní, neboť ona byla ta starší sestra, musela se o Jonáše starat a odnášela vše za něj. Později se bratr přistěhoval k ní do pokoje a ona ztratila svoje soukromí. Občas spolu měli problémy kvůli odlišnému přístupu rodičů k jejich výchově. Postupem času, a hlavně s přibývajícím věkem respondentky se jejich vztah zlepšil a dnes je na neutrální úrovni, ale není mezi nimi příliš pevný vztah.

- **Aneta:** Příchod nového sourozence Aneta nečekala. Rodiče jí neinformovali a ona to zjistila se sestrami až rostoucím břískem matky. Neproběhlo žádné formální oznámení, ale Aneta to brala z počátku velmi pozitivně. Poté se narodil bratr Vojta a Anetě bylo v té době 12 let, takže už byla starší a celé situaci lépe rozuměla. Příchodem bratra se veškerá pozornost rodiny obrátila pouze na něj, ale ona sama se o něj velmi ráda starala. V tomto případě neznamenal příchod nového sourozence v rodině negativní změny. Později si s Vojtou budovala vztah, který byl pozitivní a ona byla jeho starší sestra, která mu pomáhala. Dnes mají v podstatě stejný vztah jako v dětství. Stále se vidají a podporují navzájem a nemají žádné konflikty.
- **Anastázie:** Do rodiny Anastázie přišel nový sourozenec, když bylo Anastázii 5 let. Byla to její sestra Dana. Oznámení o příchodu nového sourozence se ze strany rodičů nekonalo a Anastázie to zjistila až těsně před porodem, protože začala vnímat zvětšující se břicho své matky. Neměla tolik času a možností se na tuto novou situaci připravit a měla z toho trochu strach. Poté se tedy narodila sestra Dana a jejich život se velmi změnil. Z počátku byla Anastázie nadšená z nového sourozence, ale později se začaly objevovat první problémy, které postupně gradovaly. Mezi sestrami byl velký rozdíl ve výchově a Anastázie všechno za Danu odnášela a ona sama nemohla nic. Časté konflikty byly kvůli oblečení, které si Dana bez dovolení brala od Anastázie z pokoje a vrátit jí to už nemusela, protože otec zavelel. Časem konfliktů přibývalo a jejich vztah byl velmi křehký a spíše negativní. Velký zlom přišel až v době, kdy se Anastázie odstěhovala od

rodičů a její vztah se sestrou se začal zlepšovat. Dnes jsou z nich velmi dobré kamarádky a navzájem se podporují.

- **Vendula:** Vendula měla v rodině bratra z původní rodiny a později přišel i nový sourozenec, kterým je mladší bratr Zdeněk a ten se narodil, když bylo Vendule 10 let. O příchodu bratra nebyl nikdo informován a bylo to velmi brzy po seznámení matky s nevlastním otcem. Vendula z toho byla velmi zaražená a příliš s tím nesouhlasila. Všimla si toho až postupně rostoucím břichem své matky. Ze začátku měla velký strach a nevěděla, co ji čeká. Po příchodu Zdeňka se veškerá pozornost v rodině ubírala pouze na něj. Největší problém ale vidí Vendula v odlišné výchově sourozenců. Ona s Lukášem byli ihned odstrčeni, a ještě více kritizováni nevlastním otcem. ZA všechno byli trestáni oni a Zdeněk mohl vše. Budování vztahu se Zdeňkem bylo velmi složité a vztah nebyl příliš pozitivní. Nevlastní otec upřednostňoval své dítě před nevlastními, a to velmi komplikovalo budování vztahu mezi sourozenci. Dnes je jejich vztah na neutrální úrovni, ale nikdy se příliš nespřátelili.

Prvotní dezinformace o novém sourozenci a úbytek pozornosti

Po vytvoření nové rodiny mohou rodiče dojít k závěru, že počnou dalšího potomka, který bude jejich biologický. Tuto skutečnost ale podle výpovědí respondentek žádní rodiče neoznámili, případně nekonzultovali s již narozenými dětmi. Proto později nastala pro respondentky neznámá situace, když si všimly u matky rostoucího břicha. Po prvotní dezinformaci přišel pro některé z respondentek další „šok“, což byl úbytek pozornosti v návaznosti na příchod nového sourozence, který vyžadoval všechnu pozornost rodičů.

Nela (22 let): „Mně nikdo vůbec neřekl, že budu mít bráchu. Já to pak zjistila později, až když měla břicho, ale to bylo třeba v 8 měsíci, žejo. Potom mi teda skoro před porodem řekla, že budu mít bráchu, ale bylo to dost nečekaný a já byla hrozně zmatená. Vůbec jsem nevěděla, co mě čeká a byla bych ráda, kdyby semnou o tom mluvila máma víc, ale ona nemluvila moc celkově vid'. Já určitě svému dítěti řeknu, co se děje a všechno to s ním budu „konzultovat“, aby se nedostal do stejné situace, jako já.“

Anastázie (23 let): „Oni mi o ségře vůbec neřekli. Ani mně ani bráchovi to nikdo neřekl. To jsem zjistila až sama, když jsme byli na dovolený na Mallorce a máma už měla hroznej

pupek, to mohl být tak sedmý osmý měsíc? Tak to už ti to pak dojde žejo. Pak se vlastně ségra narodila a já byla hrozně vylekaná. Na jednu stranu jsem se těšila na to, že ji budu vozit v kočárku, ale na druhou stranu jsem vůbec nevěděla, co mě čeká. A to jsem taky ještě nevěděla, jak moc se mi zničí život (smích).“

Aneta (23 let): „O Vojtovi mi nikdo neřekl. Jako určitě neproběhlo něco, že by máma přišla a řekla jo tady budete mít bráchu. Prostě to nějak vzešlo ze situace a pak už měla máma břicho a my jsme to chápaly, ale byla jsem dost zaražená, že mě na to nikdo nepřipravil. Pak se narodil a my jsme z něj byly úplně hotové ze ségrama. Bylo nám v tu chvíli jedno, že si vzal veškerou pozornost všech. Náš vztah se vyvíjel jenom pozitivně, a i dneska se pořád stýkáme a všechno je moc fajn. Mám Vojtu moc ráda.“

Vendula (23 let): „Nikdo mě na bráchu nepřipravil. Nikdo mi nic neřekl, a hlavně to bylo hrozně brzy po seznámení mámy s Milošem. Já jsem to pochopila až s rostoucím břichem a říkala jsem si, že to bude teda hustý. Byla jsem z toho dost zaražená a moc jsem s tím nesouhlasila. Pak se brácha narodil, a to bylo vymalováno. Já s Lukášem jsme šli stranou a byl tady jenom brácha a řuťu ňuňu. Miloš byl na nás ještě víc hnusnej a já sem měla problém si se Zdeňkem vybudovat vztah.“

Výchova a přístup rodičů k dětem

Dalším tématem v životě respondentek byla odlišná výchova rodičů k sourozencům. V rodině byl totiž nevlastní otec respondentek, který měl v tuto chvíli už vlastní dítě, ke kterému se choval úplně jinak. Jedna respondentka (Aneta) uvedla mírně odlišný přístup ve výchově, ale nezasahovalo to dle ní až tolik do rodinného systému a dalo se s tím fungovat. Při příchodu nového sourozence už byla starší, a tak situaci vnímala o něco lépe. Zbylé tři respondentky (Nela, Anastázie, Vendula) naopak tuto situaci uvádí jako velmi zlomovou pro jejich rodinu. Uvedly, že rodiče přistupovali k novému sourozenci úplně odlišně a všechno bylo sváděno na respondentky.

Nela (22 let): „Když se brácha narodil, říkala jsem, že nic nedělá a jenom se válí a brečí a všichni kolem něj skáčou, ale postupem času mi začal brát a ničit věci, a to už se to jenom stupňovalo všechno. Rodiče mu nadržovali, to si piš, to je ale asi všude. Já jsem byla ta starší a měla jsem mít rozum prej a všechno jsem odnesla, protože on za nic nemůže žejo. Hodně

zodpovědnosti bylo na mě, musela jsem ho hlídat a i přesto jsem všechno udělala špatně. On nikdy nic, on byl nevinátko.“

Anastázie (23 let): „Ze začátku to bylo všechno super, byla to moje mladší sestřička, ale pak se to zlomilo, a to bylo peklo. Začaly jsme bojovat, to bylo přesně to, že ona mohla všechno a já nic. A ona do toho všeho byla ještě taková, že toho využívala a spoustu věcí si vymyslela, protože věděla, že za to budu potrestaná. Prostě jak říkám, tady snad úplně každéj musel vidět, že u nás se přistupuje jinak k sestře a jinak ke mně.“

Vendula (23 let): „U nás se ke každému přistupovalo úplně jinak. Na začátku byl nejhorší Lukáš, potom já no a pak přišel Zdeněk a hned bylo jasné, kdo z nás je ten nejlepší. V tu chvíli se to docela zlomilo, protože jsme všechno odnášeli za něj a ještě víc si na nás Miloš zasednul. Bylo to hodně komplikovaný a on mohl všechno a my nic, to je jasné žejo. V návaznosti na to jsem si s ním hodně těžko budovala nějaký vztah.“

Aneta (23 let): „S příchodem Vojty se určitě ubírala pozornost jeho směrem a nějaké mírné nadřezování tam bylo, ale nezasahovalo to nijak do naší rodiny a Pavel se nechoval nějak hodně odlišně k nám a k Vojtovi. My jsme se ségrama byly už starší, a tak jsme se snažily pomáhat. Tohle jsem nějak vůbec nevnímala a náš vztah s Vojtou to nijak neovlivnilo.“

Příchod dalšího sourozence jako milník společného života

S příchodem sourozence se spoustu věcí změní. V rodinách respondentek tomu nebylo jinak. Tento příchod sourozence některé z nich považují za milník jejich společného rodinného života. U jedné respondentky (Aneta) nebyl příchod sourozence až takový milník v jejich životě, protože všechno nové, co přišlo s novým sourozencem zvládala rodina v celku dobře a nebyly v tu chvíli v rodině tak velké změny, že by to rodinu poznamenalo nebo by to pro ni byl velký milník. U zbylých třech respondentek tomu ale bylo jinak. V těchto rodinách byl příchod nového sourozence, který měl jiného otce jistý milník v jejich životech. Po jeho příchodu se spousta věcí změnila a nic už nebylo dle respondentek jako dřív. Z jejich výpovědí vyplynulo, že vnímají tento milník spíše negativně pro jejich rodinu a její následný vývoj. Anastázie například uvedla, že by celý její život vypadal vlastně úplně jinak, kdyby její sestra nepřišla.

Anastázie (23 let): „Jako tohle byl pro naši rodinu hrozně velkej takovej milník. Podle mě, kdyby sestra nepřišla, tak by to bylo úplně jiný a myslím si, že vlastně asi mnohem klidnější, protože bych byla jenom já a brácha. A pokud by táta zůstal takovej, jakej byl na začátku, což si myslím, že by zůstal, protože by neměl svoje dítě, tak by to bylo všechno super. To jako vůbec neříkám, že nejsem ráda, že tu sestru máme, já ji mám dneska hrozně ráda, ale když se zamyslím nad tím, jak to ovlivnilo naši rodinu, tak si myslím, že pro nás s bráchou to bylo naprosto zásadní. Protože ten její příchod všechno prostě změnil, a to spíš k horšímu právě.“

Vendula (23 let): „Jo příchod bráchy byl dost zlomovej. Bylo to hodně krušný a vlastně od té doby je všechno jiný. On přišel hodně brzo po setkání mámy s Milošem, takže já jsem s tím úplně nesouhlasila. Ale to jsem ještě nevěděla, jak moc se to zvrhne. Od doby, co se brácha narodil je úplně všechno jiný. Z mýho pohledu asi horší a to nemyslím špatně, ale prostě to naši rodinu hrozně rozházelo. O nadřezování bráchovi od Miloše ani už neříkám jo, protože to je snad to nejhorší, ale to je mi vlastně jedno. Jako dneska už jsou mi vlastně jedno oba dva, ale s bráchou se bavim a je to teď mnohem lepší.“

Nela (22 let): „Příchod bráchy všechno změnil. Nejdřív nic nedělal a všichni se točili kolem něj a pak už začal dělat naschvály a já jsem toho měla dost. Nejhorší na tom bylo to, že on mohl všechno a já nic. Já sice chápu, že jsem byla v té době starší, ale prostě všechno se házelo na mě a já už toho měla dost. Pak mi ještě vzal půlku pokoje no, a to už jsem myslela, že to je můj konec. Nepřemýšlím nad tím, jaký by to bylo, kdyby tady Jonáš nebyl, ale naši rodinu to určitě hodně ovlivnilo.“

Aneta (23 let): „Když přišel Vojta, tak se toho jako změnilo dost, ale asi ne v negativním směru. Jako rodina jsme se k tomu nějak postavili a zvládli jsme to všichni dohromady. Asi tam byly mírný nepoměry, ale prostě nějak jsme to nevnímali. Já si myslím, že tam velkou roli hrál můj věk a věk mých sester, protože už jsme byly starší a asi jsme to tolik neřešily.“

4.2.4 Problémy v rekonstruovaných rodinách

V této kapitole jsou uvedeny problémy, které vznikly v těchto rekonstruovaných rodinách z pohledu respondentek a dále jsou vyjmenovány konkrétní problémy, které byly výzkumem zjištěny.

- **Nela:** Podle Nely v její rodině vznikly příchodem nevlastního otce následující problémy. Jako první problém uvádí počáteční vyčítání matce odchod od otce a následné nepřijetí Honzy jako nevlastního otce z důvodu, že se Nela stále stýkala se svým biologickým otcem. Dalším problémem byla příliš brzká otcovská autorita Honzy, kterou se snažil Nelu vychovávat a ona to nechtěla přijmout a stále se bránila tím, že Honza není její otec. Tato situace přinášela konflikty, do kterých byla často zapletena i matka. Dalším problémem podle Nely bylo přílišné zakazování věcí ze strany Honzy, protože si díky tomu nemohla budovat určitý sociální status mezi vrstevníky a ostatní děti se jí posmívaly za to, že nemůže někam chodit. Dalším problémem byla velmi odlišná výchova dětí, kde rodiče velmi nadržovali novému sourozenci Jonáši a Nela vše odnášela a byla ta, která za všechno mohla.

„Kdybych měla shrnout problémy, tak to určitě začalo už na začátku, kdy jsem mamce vyčítala odchod od táty a neuměla přijmout Honzu jako nového tátu. S tím byl spojenej další problém, kdy mě Honza chtěl vychovávat a říkal mi, co mam dělat a já jsem se pořád bránila tím, že on není můj táta a nemá mi co rozkazovat. V týhle situaci vznikalo hodně hádek a občas to bylo drsný. Pak mi taky dost věcí zakazoval a já jsem byla kvůli tomu vystrčená ze společnosti a kvůli tomu jsme se hodně doma hádali. No a v neposlední řadě samozřejmě nadržování našemu Jonášovi a já jsem byla ta nejhorší žejo a odnášela jsem všechno.“

- **Aneta:** Respondentka Aneta měla celkově vznik a budování rekonstruované rodiny v klidném směru, ale i přesto zde určité problémy vznikly. Jako první problém uvádí Aneta rychlé převzetí otcovské role ze strany Pavla a tím, že byl přísnější než matka, vznikaly konflikty při výchově. Dále proběhla ze strany Pavla mírná snaha o rozeštvání Anety se sourozenci, což vytvářelo další konflikty, které se ale brzy usměrnily. Po příchodu nového sourozence rodiče měli mírně odlišnou výchovu k dětem, ale to Aneta nepovažuje za nějaký velký problém v jejich rodině. Jako velký problém udává Aneta

chování svého nevlastního otce, který se snažil novou rodinu pošpinit a rozeštvát, protože sám nebyl schopný přijmout fakt, že se rozvedl s matkou Anety. Stále vyhrožoval soudy a snažil se pošpinit matku před dětmi, aby k ní už nechtěly jet a zůstaly u otce.

„Jako první problém u nás bylo chování mého otce, když jsme od něj s mamkou a sestrama odešly, protože on to prostě nedokázal přijmout a hrozně kopal kolem sebe a pak už vyhrožoval soudama atd. Po příchodu Pavla jsme trochu bojovali z toho důvodu, že on si rychle zvyknul na tu svojí novou roli a byl na nás hodně přísnější a kvůli tomu občas byly hádky i s mámou. Jinak asi žádný další problém u nás nebyl, a jestli jo, tak jsme to nějak přešli a moc mě to nepoznamenalo.“

- **Anastázie:** Anastázie jako základní problém uvádí chování nevlastního rodiče. Ten rychle převzal otcovskou roli a začal Anastázii ubližovat i fyzicky. Hádky mezi nimi byly v podstatě na denní bázi a postupem času gradovaly. Další velký problém přišel s příchodem nového sourozence, neboť nevlastní otec v tu chvíli měl své dítě a Anastázie s Martinem se v tu chvíli stali nejhoršími dětmi na světě, kterým bylo vše vyčítáno a byli za vše kritizováni. Se sestrou měla Anastázie velmi bojovné období a sestra sama využívala situace, že byla Anastázie za vše trestána a často si vymýšlela věci jenom proto, aby byla Anastázie potrestána. Další velký problém bylo zahájení fyzického trestání ze strany nevlastního otce, které si Anastázie nese v srdci do dnes a velice jí to ublížilo, ať už psychicky či fyzicky. Celkově uvádí Anastázie jako největší problém samotný příchod nevlastního otce do rodiny, protože od té doby se vše změnilo. *„Jako největší problém určitě vnímám to, že Petr hrozně rychle začal nás vychovávat a hned na nás hledal jenom to špatný a já i kdybych mu přinesla modrý z nebe, tak budu špatná. Pořád jsme se všichni hádali a vůbec to nebylo fajn. Potom přišlo fyzický násilí, což byla doposud asi ta nejhorší věc v mém životě, kterou jsem zažila a kvůli tomu ho tolik nenávidím. Další velký problém přišel, když se narodila Dana, protože to se všechno zhoršilo o tisíc procent. Já jsem byla za všechno trestaná a ona mohla všechno a využívala toho. Prostě velký problém byl už to, že ten Petr k nám přišel.“*

- **Vendula:** Vendula byla v jiné situaci již od počátku, protože její biologický otec zemřel. Celá rodina byla tímto velice ovlivněna a probíhalo zde negativní období. Za zásadní problém považuje Vendula rychlé převzetí otcovské autority ze strany Miloše a jeho okamžité trestání a vyzdvihování negativních věcí, které Vendula dělala. Na celé dětství velmi nerada vzpomíná, protože později nevlastní otec přidal fyzické násilí. Další problém bylo zakazování Vendule chodit ven z domu a tím pádem si nemohla budovat sociální status mezi svými vrstevníky, což často vedlo k útěkům z domova a následnému fyzickému potrestání. Další problém přišel s příchodem nového sourozence, a to byla velmi odlišná výchova ze strany rodičů, zejména nevlastního otce. Bratr Zdeněk byl ve všem upřednostňován a Vendula vše odnášela a byla za vše trestána. Tímto chováním Miloše si sama těžko mohla vybudovat pozitivní vztah se svým nevlastním sourozencem.

„No tak moje dětství bych mohla nazvat jedním velkým problémem (smích). Jako první problém byl logicky boj s odchodem táty, protože to prostě zasáhne všechny žejzo. No a pak přišel na scénu náš Miloš a okamžitě byly problémy. On ani nechtěl být kamarád a někdy si myslím, že k nám přišel prostě jenom kvůli tomu, aby nám nadával a buzeroval nás. Furt jsme se hádali a bylo to hrozný. Pak začaly lítat facky, a to už byl můj konec. Nojo, jenže pak se ještě narodil Zdeněk, a to už jsem myslela, že se na všechno vykašlu. On mohl všechno a my jsme byli za všechno trestaný a pořád na nás Miloš řval a furt nám něco vyčítal a bylo to fakt hrozný. Prostě největší problém byl on sám (smích).“

Problémy, které byly zjištěny výzkumem:

- Nevlastní otec velmi rychle převzal otcovskou roli a hned se snažil vychovávat své nové dítě/děti
- U dvou respondentek (Anastázie, Vendula) došlo k fyzickému násilí ze strany nevlastního otce
- U jedné respondentky (Aneta) dělal problém biologický otec, který nedokázal přijmout fakt, že ho bývalá žena i s dětmi opustily
- Dvě respondentky (Vendula, Nela) měly od nevlastního otce zakázané aktivity a tím pádem si nemohly budovat sociální status mezi svými vrstevníky

- Velkým problémem byl u třech respondentek (Anastázie, Nela, Vendula) příchod nového sourozence a s ním spojená odlišná výchova rodičů
- Tři respondentky (Anastázie, Nela, Vendula) velmi těžko navazovaly vztah se svým novým sourozencem, protože jim to odlišná výchova rodičů znesnadňovala
- Nevlastní otec viděl u respondentek spíše negativní věci a nehledal ty pozitivní
- Jedna respondentka (Nela) vyčítala matce odchod od biologického otce a měly kvůli tomu spolu konflikty
- Nedostatek emocí v rodině ze strany matky
- Úbytek pozornosti ze strany matky po příchodu nevlastního rodiče

4.3 Diskuze

V této části bakalářské práce budou shrnuty výsledky realizovaného výzkumu, budou zde uvedeny odpovědi na výzkumné otázky a také srovnání zjištěných poznatků s poznatky dalších autorů. V neposlední řadě zde budou také uvedeny limity výzkumu, které byly zjištěny až po skončení realizovaného výzkumu.

- *Otázka č. 1: Jaké problémy vznikly v rekonstruované rodině?*

V celkovém pojetí vzniklých problémů v těchto rodinách byly výzkumem zjištěny tyto problémy:

- V každé rodině se objevil nevlastní otec, který se již v začátcích jejich nového života chopil výchovy a snažil se zasahovat do jejich života. Tato situace respondentkám přinesla spíše negativní začátek jejich vztahu s nevlastním otcem a jeho následné budování.
- U dvou respondentek (Anastázie, Vendula) došlo k fyzickému násilí ze strany nevlastního otce
- U jedné respondentky (Aneta) dělal problém biologický otec, který nedokázal přijmout fakt, že ho bývalá žena i s dětmi opustily
- Dvě respondentky (Vendula, Nela) měly od nevlastního otce zakázané aktivity a tím pádem si nemohly budovat sociální status mezi svými vrstevníky
- Velkým problémem byl u třech respondentek (Anastázie, Nela, Vendula) příchod nového sourozence a s ním spojená odlišná výchova rodičů. Respondentky uvedly velmi výraznou změnu v chování k nim a jejich sourozencům. Podle nich mohli noví sourozenci spoustu věcí a respondentky nemohly nic a vše za ně odnášely, což znamenalo možný začátek dalších problémů a konfliktů.
- Tři respondentky (Anastázie, Nela, Vendula) velmi těžko navazovaly vztah se svým novým sourozencem, protože jim to odlišná výchova rodičů znesnadňovala
- Nevlastní otec viděl u respondentek spíše negativní věci a nehledal ty pozitivní
- Jedna respondentka (Nela) vyčítala matce odchod od biologického otce a měly kvůli tomu spolu konflikty
- Nedostatek emocí v rodině ze strany matky
- Úbytek pozornosti ze strany matky po příchodu nevlastního rodiče

Výše zjištěnými problémy byly potvrzeny či vyvráceny následující teoretické či výzkumné poznatky jiných autorů. Novotná a Kyselá (2019) uvádí nejčastější důvody neshod v komponovaných rodinách, ze kterých byly výzkumem potvrzeny „neshody ve výchově dětí“ a na to navazující „spory mezi sourozenci“. Školní výsledky a neposlušnost dětí nebyli v tomto výzkumu zjištěny jako hlavní důvody neshod v nové rodině. Výzkum potvrdil i tvrzení zahraničních autorů Cartwright (2005) a Jensen & Shafer (2013), kteří zdůrazňují důležitost jednotné výchovy obou rodičů v rekonstruované rodině, protože to poté velmi ovlivňuje vztah mezi nevlastním otcem a dětmi, a to buď negativně nebo pozitivně.

- *Otázka č. 2: Jak respondent jako dítě vnímal příchod nového rodiče do rodiny?*

Respondentky se v těchto odpovědích převážně shodovaly. Všechny uvedly, že nevlastního otce braly jako „vetřelce“, se kterým si postupně budovaly vztah, ale u dvou respondentek se vztah vyvinul do velice negativního směru. V začátcích uvedly tři respondentky, že se snažil být nevlastní otec kamarád, a tak si myslely, že to vše bude dobré a nebudou mít žádné problémy. Při příchodu nového rodiče byl zaznamenán u všech dotazovaných úbytek matčiny pozornosti.

Při sběru dat byla potvrzena data uvedená v teoretické části této práce, která odkazují na větší počet svěřených dětí do péče matky. Toto tvrzení uvádí již Matějček (1999), poté Novák (2012) a také Höhne a Paloncyová (2021). Antier (2005) ve své publikaci uvádí, že „*Neexistuje rozvod, aby rodiče ušetřil utrpení a dítěti po něm nezůstaly jizvy*“ a toto tvrzení bylo výzkumem a výpověďmi respondentek potvrzeno. Dále výzkum potvrdil tvrzení Matějčka a Dytrycha (1999), kteří uvádějí, že při vzniku nové rodiny probíhá nápor na identitu dětí, protože jsou stále ve vnitřním konfliktu a jejich postoje k matce a vlastnímu otci se střetávají. Respondentky, které svého otce znaly, tento vnitřní konflikt prožívaly. Zjištěními byl potvrzen i zahraniční výzkum Wallerstein, Lewis & Rosenthal (2013), ze kterého vyplynula menší pozornost matky k dětem z důvodu vytváření si vztahu se svým novým partnerem.

- *Otázka č. 3: Jaké vztahy měl respondent s dalšími členy v rodině?*

V otázce vztahů bylo zjištěno, že velmi zásadním je sourozenec z původní rodiny (pokud ho respondentka má), neboť slouží v nové rodině jako kotva pro respondentky a ony se o něj mohou opřít a je to jejich velká podpora. Jejich vztah je tudíž velice pevný a pozitivní. Ve vztahu s vlastním otcem byly dvě respondentky, které se s ním vůbec nestýkaly, třetí si s ním nevybudovala vztah a od patnácti let se nevidají a poslední respondentka měla se svým otcem velmi negativní vztah a otec zasahoval i do nové rodiny a snažil se matce jejich dětí vzít z péče. Vztah s nevlastním otcem byl u třech respondentek velice problémový. Nevlastní otec se snažil zasahovat do výchovy, a to vytvářelo problémy. Vztah k matce se s příchodem nevlastního otce příliš nezměnil. Respondentky zaregistrovaly méně pozornosti, ale nepovažují to za zásadní. Všechny se shodly na tom, že jejich vztah je dnes lepší.

Tyto poznatky, které byly výzkumem zjištěny vyvrátily výzkumné poznatky Čigášové (2017), která uvádí, že vztah mezi biologickým rodičem a dítětem se po vzniku rekonstruované rodiny ne vždy změnil a často zůstal stejný. Toto tvrzení bylo výzkumem vyvráceno, neboť vztah s biologickým rodičem se změnil u všech respondentek. Malecová (2005) uvádí, že nevlastní rodič by měl být nejdříve kamarád a rádce dětí. Tvrzení bylo respondentkami potvrzeno, ale v jejich rodině tato situace probíhala jinak. Nový rodič se snažil o to být kamarád, ale velmi rychle sklouzl k výchově. Toto tvrzení je tedy dle respondentek nejlepší varianta, ale v praxi to takto není. Výzkum potvrdil tvrzení zahraničních autorů Wallerstein & Lewis (2007), kteří uvádějí, že nevlastní otcové, kteří si potrpí na dodržování disciplíny mají v důsledku tohoto jednání velmi vyhrocené vztahy s nevlastním dítětem.

- *Otázka č. 4: Jak ovlivnil rodinu příchod nového sourozence?*

Příchod nového sourozence ovlivnil rodiny respondentek ve velké míře. Tři z nich uvádějí, že je to jakýsi milník jejich rodiny, který všechno změnil. Respondentky samy uvažují nad tím, jaká by jejich rodina byla, pokud by nepřišel další sourozenec. V první řadě byl cítit úbytek pozornosti rodičů k původnímu dítěti a také odlišná výchova a přístup k těmto dětem. Budování vztahu s tímto sourozencem nebylo pro respondentky jednoduché, ale uvádějí, že dnes mají klidný a pohodový vztah, který je ovšem úplně jiný než se sourozencem z původní rodiny.

Výzkum v této oblasti částečně potvrdil tvrzení Novotné a Kyselé (2019), které ve své publikaci uvádí čtyři faktory, které ovlivňují sourozenecký vztah. Z výzkumu byl potvrzen pouze faktor „výchovných přístupů rodičů“ a jiné faktory nebyly zjištěny. Výzkum dále potvrzuje zjištění zahraničních autorů Wallerstein & Lewis (2007), kteří uvádějí, že odlišné chování k dětem a rozdílné zacházení s nimi bývá předmětem následujících hádek a sporů. Dále potvrzuje výzkum Henderson & Taylor (1999), kteří uvádí, že chování nevlastního otce k dítěti pokrevně spojenému je jiné, než k dítěti nevlastnímu.

Limity výzkumu

Při realizaci tohoto výzkumu byly objeveny limity nebo situace, které nebyly předem očekávány. Hned v začátcích výzkumu bylo velmi těžké najít zbývající dvě respondentky tak, aby odpovídaly kritériím. Bez použití metody sněhové koule by bylo velice těžké najít další respondenty. Naštěstí tato metoda zafungovala.

Využití hloubkového polostrukturovaného rozhovoru bylo velice přínosné, ale časově velmi náročné. Jeden rozhovor trval cca 45-90 minut, nezávisle na tom, jestli respondentka mluvila jen o tématu rekonstruované rodiny nebo uhýbala i do jiných témat. Po ukončení rozhovoru bylo na respondentkách vidět určité vyčerpání.

Metoda otevřeného kódování, jež byla použita je sice velice efektivní, ale také časově velice náročná. Z počátku je velmi těžké „naučit“ se kódovat tak, aby to přineslo výsledky a byly z toho vyvozeny systematické kategorie. Proto bylo kódování několikrát opravováno a trvalo déle přijít na ten správný směr.

ZÁVĚR

Rekonstruované rodiny mohou mít klidný vznik a následný pozitivní společný život, ale na vždy to takto dopadne. Při vzniku rekonstruované rodiny jsou všichni členové rodiny určitým způsobem zraněni a jejich začátek v nové rodině velmi ovlivní celý budoucí život této rodiny. Situace při vzniku rekonstruované rodiny a budování následných vztahů je tedy velice podstatné pro další vývoj.

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat možné problémy, které se v těchto rodinách mohou objevit a také nahlédnout do vztahů mezi členy v těchto rodinách. Tento cíl byl naplněn. Díky respondentkám a jejich příběhům je možné nahlédnout do jejich života v rekonstruované rodině a také zmapovat problémy, které u nich v rodinách vznikly.

Tato práce byla vypracována s velkým zájmem pro toto téma. Práce přináší tedy výčet problémů, které se objevily v rekonstruovaných rodinách respondentek a také hlubší poznání vztahů, které v rodinách členové měli. Proto může práce sloužit jako základní pomůcka k orientaci v těchto rodinách a v seznámení se s možnými problémy, které mohou v těchto rodinách vzniknout. Na základě seznámení se s těmito situacemi může člověk předcházet vzniku těchto problémům.

Vznik rekonstruované rodiny, její problémy a vzájemné vztahy se netýkají pouze rodin se členy bez znevýhodnění, ale i rodin, ve kterých se nachází jedinec se znevýhodněním v různé míře či typu. Rozvod či úmrtí rodičů a následné vytvoření rekonstruované rodiny se nevyhýbá ani těmto jedincům, a proto může být práce přínosná i pro tyto rodiny. U těchto rodin může být práce více nápomocná ve směru předcházení možným problémům, které této rodině mohou více ublížit a může pro ně být následná situace velmi těžká. Speciální pedagog může tuto práci použít jako základní pomůcku k nahlédnutí do rekonstruovaných rodin a jejich možných problémů. Při práci s rodiči a dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami může předcházet problémům, které mohou vzniknout v jejich rekonstruované rodině. Dále může nahlédnout do vztahů mezi členy a opět informace propojit se svými službami, které využívají rodiny se znevýhodněným dítětem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANTIER, E. *Dítě toho druhého*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 144 s. ISBN 80-7178-946-1.

Český statistický úřad. *Demografická ročenka České republiky* [online]. Praha, 2018. [cit. 22. 06. 2022]. ISBN 978-80-250-2867-4. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/61566220/13006718.pdf/915161c2-d643-4f59-954b-b35a0f157c6e?version=1.3>

Český statistický úřad. *Pohyb obyvatelstva – rok 2020* [online]. Praha, 2021. [cit. 22. 06. 2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2020#>

ČIGÁŠOVÁ, K. *Vztahy mezi členy nevlastních rodin* [online]. Olomouc, 2017.

Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta filozofická. Katedra psychologie. [cit. 05. 06. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/p3rlsa/>

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HARTNOLL, R.; GRIFFITH, P.; TAYLOR, C.; HENDRICKS, V.; BLANKEN, P.; NOLIMAL, D.; WEBER, I.; TOUSSIRT, M.; INGOLD, R. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule – Snowball Sampling*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. 108 s. ISBN 80-86734-08-0.

HELUS, Z. *Psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2015. 400 s. ISBN 978-80-247-4674-6.

HÖHNE, S., PALONCYOVÁ, J. Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie* [online]. Praha, 2021, **63** (3). [cit. 22. 06. 2022].

Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/143550791/13005321q1_3-21.pdf/1b601bb1-def9-4b3a-8e54-8caf54c6526d?version=1.1#page15

KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 168 s. ISBN 80-7178-365-X.

KOVÁČOVÁ, L. *Krizové situace u dětí* [online]. Brno, 2015. Bakalářská práce.

Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Katedra výchovy ke zdraví. [cit. 05. 06. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/tb2s1g/>

KRATOCHVÍL, S. *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál, 2009. 280 s. ISBN 978-80-7367-646-9.

KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 3.rozš. vyd. Praha: Portál, 2000. 255 s. ISBN 80-7178-332-3.

KŘIVANCOVÁ, K. *Vliv krizových životních situací v rodině na psychosociální vývoj dítěte* [online]. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Fakulta pedagogická. Katedra pedagogiky a psychologie. [cit. 05. 06. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/t4rsb6/>

LINDOVÁ, A. *Úmrtí rodiče a jeho vliv na život dítěte* [online]. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická. Katedra pedagogiky. [cit. 05. 06. 2022]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/27251?show=full>

MALECOVÁ, B. *Aspekty ovlivňující kvalitu života v rekonstruované rodině* [online]. Bratislava, 2005. Diplomová práce. Univerzita Komenského v Bratislavě. Fakulta pedagogická. Katedra léčebné pedagogiky. [cit. 05. 06. 2022]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335172492_ASPEKTY_OVPLYVNUJUCE_KV_ALITU_ZIVOTA_V_REKONSTRUOVANEJ_RODINE

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 101 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 144 s. ISBN 80-7169-897-0.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠKOVÁ, K. *Podmínky přijetí nevlastního otce dítětem a život ve složené rodině očima dětí a nevlastních otců* [online]. Praha: 2017. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v

Praze. Fakulta filozofická. Katedra psychologie. [cit. 05. 06. 2022]. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/84621>

MORIN, A. Solve the 4 biggest problems blended families face. *Verywell family* [online].

New York, 2021. [cit. 22. 06. 2022]. Dostupné z:

<https://www.verywellfamily.com/biggest-problems-blended-families-face-4150230>

NĚMCOVÁ, M. Vztahy mezi členy znovusložených rodin. *Psychologie pro praxi*. Praha: Karolinum, 2020, **55** (1), s. 37-54. ISSN 1803-8670.

NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.

NOVOTNÁ, K., KYSELÁ, I. *Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina*. 1. vyd. Praha: Grada, 2019. 200 s. ISBN 978-80-247-2891-9.

SATIROVÁ, V. *Knih o rodině: základní dílo psychologie vztahů*. 2. vyd. Praha: Práh, 2006. 364 s. ISBN 80-7252-150-0.

SMITH, H. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 247 s. ISBN 80-2460-877-4.

ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K., a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.